

Kaisu Alasaarela

HAUTAJAISIIN VALMISTAUTUMINEN KANTTORIN TYÖSSÄ

Vinkkejä aloittelevalle kanttorille

HAUTAJAISIIN VALMISTAUTUMINEN KANTTORIN TYÖSSÄ

Vinkkejä aloittelevalle kanttorille

Kaisu Alasaarela
Opinnäytetyö
Kevät 2017
Musiiikin koulutusohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Musiikin tutkinto-ohjelma, kirkkomusiikin suuntautumisvaihtoehto

---

Tekijä: Kaisu Alasaarela
Opinnäytetyön nimi: Hautajaisiin valmistautuminen kanttorin työssä
Työn ohjaaja: Jouko Tötterström
Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Kevät 2017
Sivumäärä: 50 + 2

Opinnäytetyön aiheena on hautajaisiin valmistautuminen kanttorin työssä erityisesti aloittelevan kanttorin näkökulmasta. Työn tarkoitus on selkeyttää kanttorin työn kuvaa. Työ keskittyy erityisesti hautajaisten soittamisen haasteisiin ja niiden voittamiseen kanttorin työssä.

Työn aluksi esitellään hautajaisten historiaa ja nykypäivää. Sen jälkeen selvitetään Suomen evankelis-luterilaisen kirkon käytännöt hautajaisissa ja kanttorin työtehtävät siinä. Kyselyn kautta selvitetään kanttoriopiskelijoiden ja jo valmistuneiden kanttoreiden kokemia haasteita hautajaisten soitossa ja haasteisiin liittyviä mahdollisia ratkaisuja. Tiedonhankinta toteutettiin kyselylomakkeella, ja sen pohjalta myös keskusteltiin haastateltavien kanssa. Kyselyyn vastasi 18 henkilöä.

Haastattelun ja aiheeseen liittyvän kirjallisuuden pohjalta käsitellään monipuolisesti hautajaisiin valmistautumisen osa-alueita ja pyritään löytämään keinoja helpottamaan aloittelevan kanttorin työtä. Tietopohjana on käytetty myös kirkkomusiikin koulutuksessa annettua opetusta. Haasteiden voittamisen lisäksi keskitytään siihen, miten kanttori voi tehdä työnsä omaan osaamiseensa nähden hyvin ja miten hän voisi kehittyä työssään.

Kyselyn lisäksi työ sisältää luettelon kohtuullisen helposti omaksuttavista alku- ja loppumusiikeista uruilla soitettavaksi siunaustilaisuuteen kirkossa. Työn aihealue on laaja, koska osa-alueita kanttorin työssä on paljon. Jokaisessa aiheessa paneudutaan vain keskeisimpiin asioihin. Nämä osa-alueet yhdessä muodostavat kokonaiskuvan kanttorin työstä hautajaisissa ja auttavat aloittelevaa kanttoria työhön valmistautumisessa.

Asiasanat:
hautajaiset, kanttorit, evankelis-luterilainen kirkko, surutyö, virret, siunaus

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Music, Option of Church Music

Author: Kaisu Alasaarela
Title of thesis: Preparing for Funerals at Cantors' Work
Supervisor: Jouko Tötterström
Term and year when the thesis was submitted: Spring 2017
Number of pages: 50 + 2

The subject of this thesis was preparing for funerals at cantors' work especially from the perspective of a novice cantor. The purpose of the study was to clarify the job description for a novice cantor. The thesis focuses on the challenges and how to overcome them.

At the beginning of the thesis information about the history and the present day of funerals are introduced. The Finnish Evangelical Lutheran Church practices at funerals and the work cantors do at funerals are also introduced. The challenges and possible solutions which cantor students and already graduated cantors have experienced, while making funerals, are clarified through a survey interview. The data acquisition was implemented with the help of a questionnaire and on the basis of it a discussion was arranged and implemented with the interviewees. 18 people answered the questionnaire.

A wide range of funeral preparation areas are processed on the basis of the interviews and related literature. Information was also based on the teaching in the church music education. The purpose was to find ways to ease the work of a novice cantor. In addition to overcoming the challenges, it was focused on how the cantor succeed well in their work in relation to their own knowledge and how they may develop at their work.

In addition to the interview survey, the thesis contains a list of relatively easy mourning music for the organ to be used at the funeral services at church. The theme of the thesis was vast because there are so many areas in cantor's line of work. Each thematic area focuses only on the main issues. These areas together form a complete picture of the cantor's work at funerals and it will help a novice cantor with work preparation.

Keywords:

funeral service, cantors, the Evangelical Lutheran Church, grieving process, hymns

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	7
2	HAUTAJAISET EILEN JA TÄNÄÄN	10
2.1	Kuolema ja hautaaminen kirkon historiassa	10
2.2	Suomalaisen hautauskulttuurin kehityksestä	11
2.3	Hautajaiset nykyään	11
3	KYSELY	13
3.1	Kyselyn toteutus	13
3.2	Vastaukset	13
3.3	Vastausten yhteenveto	19
4	HAUTAJAISET SUOMEN EVANKELIS-LUTERILAISESSA KIRKOSSA.....	20
4.1	Virallisia ohjeita	20
4.2	Hautaan siunaamisen rakenteet.....	21
5	MUSIIKIN MERKITYS HAUTAJAISISSA	23
5.1	Musiikki ja jumalanpalvelus.....	23
5.2	Musiikin valintaperusteita.....	24
5.3	Musiikin hoitava vaikutus surussa	27
6	SIUNAUSTILAISSUUS	28
6.1	Siunaustilaisuuden luonne	28
6.2	Alku- ja loppusoiton valinta	29
6.3	Muu musiikki siunaustilaisuudessa.....	29
7	MUISTOTILAISSUUS	30
7.1	Muistotilaisuuden luonne	30
7.2	Muistotilaisuuden musiikkivalinnat	31
8	VIRRET JA VIRSIEN ALKUSOITOT	32
8.1	Virsien merkitys hautajaisissa	32
8.2	Virsien valinta	32
8.3	Säestäminen	33
8.4	Uruilla ja pianolla säestämisen eroista	34
8.5	Esilaulaminen	35
9	TILOJEN JA SOITINTEN VAIKUTUS.....	36
9.1	Tilan huomiointi soittamisessa	36

9.2	Soittimet ja tilat	36
9.3	Rekisteröinti	37
10	KANTTORIN HENKINEN, HENGELLINEN JA SOSIAALINEN ROOLI	38
10.1	Puhetta musiikin kautta.....	38
10.2	Surevan ihmisen kohtaaminen.....	38
10.3	Sosiaaliset kohtaamiset.....	39
11	MUUT KANTTORIN TYÖTEHTÄVÄT	40
11.1	Musiikin harjoittelutyö	40
11.2	Soitinten huolto.....	41
11.3	Työyhteisö.....	41
11.4	Työssä jaksamisesta	42
12	KANTTORIN KEHITTYMISHAASTEET	43
12.1	Ammattitaidon jatkuva kehittäminen.....	43
12.2	Koulutusmahdollisuudet.....	43
13	SURUMUSIIKKIA SIUNAUSTILAISUUTEEN.....	45
14	POHDINTA.....	46
	LÄHTEET	48
	LIITE	51

1 JOHDANTO

Mietin aihetta, joka olisi kiinnostava, käytännönläheinen ja hyödyllinen kanttorin työhön valmistautumisessa. Keskustelin aihevalinnasta ystävien kanssa, ja eräs jo työelämässä oleva kanttori toivoi hautajaisia varten surumusiikkikokoelmaa, josta olisi helppoa selailta erilaisia vaihtoehtoja hautajaisiin. Lähdin kehittämään tätä ajatusta, ja päätin laajentaa opinnäytetyöni koskemaan aloittelevan kanttorin valmistautumista hautajaisiin kokonaisuudessaan. Työssäni otan käsittelyyn konkreettisia kanttorin työhön liittyviä asioita. Tällaisia kysymyksiä ovat esimerkiksi, mikä on hautajaisen tavanomainen rakenne, miten hautajaisten suunnittelu menee, millaista musiikkia hautajaisissa esitetään ja miten soittamiseen ja laulamiseen valmistaudutaan.

Käsittelen opinnäytetyöni aluksi hautajaisten menneisyyttä ja nykypäivää. Tämä antaa historiallista pohjaa hautajaiskäytäntöihin nykypäivänä. Sitten käsittelen hautajaisten nykyistä rakennetta Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa. Seuraavaksi esittelen kyselyn. Tein sen selvittääkseni kanttoriopiskelijoiden ja jo valmistuneiden kanttoreiden kokemia haasteita hautajaisten soitossa. Tämän avulla selvitin erityisesti aloittelevan kanttorin haasteellisiksi kokemia asioita ja niihin liittyviä mahdollisia ratkaisuja. Kyselyn toteutin kyselylomakkeella ja sen pohjalta myös keskustelin haastateltavien kanssa. Kyselyyn vastasi 18 henkilöä laajuus. Kysely on siis opinnäytetyöni tueksi tehty työ eikä varsinainen tutkimus.

Tämän jälkeen seuraa kyselyn käsittelyä ja musiikin merkityksen pohdintaa hautajaisissa. Pohdin, miten nykyään pystytään vastaamaan omaisten toiveisiin musiikkivalinnoissa. Tämä on yksi hautajaisiin valmistautumisen keskeisimmistä kysymyksistä. Kanttoreille esitetään nykyään yhä erikoisempia musiikkitoiveita. Kaikki musiikki ei sovi kirkkoon. Jos omaiset esittävät toiveeksi musiikkia, joka ei kanttorin ja papin mielestä kirkolliseen toimitukseen sovi, musiikki voidaan mahdollisesti esittää muistotilaisuudessa. Jotkut musiikkitoiveet ovat myös aika mahdottomia soittaa uruilla. On kuulunut toiveita, että musiikki on valittu ihan muusta genrestä kuin mitä yleensä uruilla on totuttu kuulemaan. On myös vaihtelevia käytäntöjä siinä, miten kanttorit ovat toiveisiin reagoineet. Siihen vaikuttavat monet asiat, kuten kanttorin sovittamistaidot, mielipide musiikin soveltuvuudesta kirkkoon ja tekniset taidot. Kanttorin pitää pystyä kohtuullisessa ajassa valmistautumaan hautajaisiin, ettei se vie liikaa aikaa muilta työtehtäviltä.

Yleensä omaiset ovat ensin yhteydessä pappiin, kun kuolema on kohdannut lähipiiriä. He sopivat tapaamisajan hautajaisten toimituskeskustelua varten. Kanttori ei tavallisesti ole tässä toimituskeskustelussa läsnä, vaan pappi on sen jälkeen kanttoriin yhteydessä omaisten musiikkitoiveista ja muista hautajaisten käytännönjärjestelyistä. Pappi ilmoittaa, saako kanttori itse valita musiikit ja virret vai onko omaisilla toiveita. Kanttori voi tämän jälkeen olla omaisiin yhteydessä, mikäli epäselvyyttä on. Yleensä pappi ja omaiset valitsevat hautajaisten virret toimituskeskustelussa, mutta toisinaan virsien valinta jää kanttorille. Hautajaisten siunaustilaisuuteen kuuluu yleensä alkumusiikki, noin 2–3 virttä ja loppumusiikki.

Siunaustilaisuuden jälkeen tavallisesti saatetaan arkku hautaan, ja haudalla lauletaan muutama virsi. Myös muistotilaisuuteen kuuluu musiikkia, mutta sen musiikki on vapaammin valittavissa. Siunaustilaisuudessa päädytään hyvin tavallisesti soittamaan samoja surumusiikkeja tilaisuuden alkuun ja loppuun. Tuttu on monesti koskettavampaa, ja myös kappaleen melodisuus ja selkeys ovat tärkeitä. Tällaisia usein toivottuja kappaleita ovat esimerkiksi T. Albinonin *Adagio*, G.F. Händelin *Largo* tai J.S. Bachin *Air*. Tämän tyyppisiä kappaleita kokosin aloittelevaa kanttoria varten opinnäytetyöni loppuun luetteloksi, josta on helppo valita nopeasti omaksuttavaa musiikkia hautajaisissa soitettavaksi. Yksinkertainen on usein kaunista, ja varsinkin hautajaisissa kappaleiden ei tarvitse olla pitkiä ja suureellisia. Koska tavallisimmat kappaleet ovat helposti omaksuttavissa ja hautajaisten rakenne selkeä, aloittelevan kanttorin on helppo aloittaa työ nimenomaan hautajaisissa soittamisesta.

Olen miettinyt paljon kanttorin roolia hautajaisissa, erityisesti muistotilaisuudessa. Miten aktiivinen kanttorin tulee olla omaisten suruun osallistumisessa? Miten muuten siellä käyttäytyään? Siunaustilaisuudessa on helpompi hahmottaa kanttorin roolia, koska siellä se keskittyy lähes yksinomaan musiikillisiin tehtäviin. Muistotilaisuudessa läsnäolon merkitys tulee tärkeämmäksi, koska vietetään aikaa yhdessä omaisten kanssa. Olemme keskustelleet tästä opiskelukavereiden ja myös valmiiden kanttoreiden kanssa. Yleiseksi ajatukseksi keskusteluissa on noussut, että kanttorin olennaisin tehtävä myös muistotilaisuudessa on puhua musiikin kautta. Lisäksi voi olla läsnä oleva ihmisille ja tarkkailla tilaisuuden kulkua. Jos joku tarvitsee keskustelijaa tai kuuntelijaa, kanttorikin voi olla avoin kohtaamaan ihmisiä. Lähinnä niin että kanttori ei itse ole aktiivisesti aloittamassa keskustelua surusta, vaan tilanteen mukaan ja tarvittaessa hän on läsnä sureville. Puhuminen ja sosiaalinen vastuu ovat enemmän papin tehtäviä. Kanttorin roolia hautajaisissa käsittelen luvussa 10.

Koko opinnäytetyöni tavoitteena on selkeyttää kuvaa kanttorin työstä hautajaisista. Työssäni koan yhteen sitä tietoa, mitä kirkkomusiikin koulutus, opinnäytetyötä varten tehty kysely ja muu aikaisempi kokemus on antanut. Käytän tietopohjana alan kirjallisuutta ja internetistä löytyvää materiaalia. Keskityn käytännönläheisyyteen, siihen mitä kannattaa tietää hautajaisista työtä aloitellessa ja mitä kannattaa tehdä, jotta soittaminen ja muu tekeminen ja oleminen onnistuisi hautajaisissa hyvin. Pohjaksi kuitenkin avaan opinnäytetyöni alussa Suomen evankelis-luterilaisen kirkon käytäntöjä hautajaisissa sekä hautajaisten historiaa ja kehityksen suuntaa nykypäivänä. Avaan hautajaisten uskonnollista ja rituaalista merkitystä. Näiden jälkeen keskityn musiikin merkitykseen ja osuuteen hautajaisissa. Tämä voi helpottaa hahmottamaan kanttorin musiikillista vastuuta ja musiikkivalintojen tekemistä.

Sen jälkeen on vuorossa kanttorin työn keskeisten osa-alueiden käsittelyä: musiikin suunnittelua, tilojen ja soitinten huomioimista musiikillisessa työssä, harjoittelua, käyttäytymistä hautajaisten eri tilanteissa ja ammatillisen kehittymisen näkökulmaa. Koska kanttori vastaa kaiken sujuvuudesta yhdessä muiden kirkon työntekijöiden kanssa, käsittelen myös hautajaisten muita käytännön seikkoja. Kanttorin on hyvä olla tietoinen tavoista ja käytänteistä, joita seurakunnassa toteutetaan. On tärkeää pyrkiä kiinteäksi osaksi seurakunnan työyhteisöä, koska se luo yhtenäisyyttä myös hautajaisissa tehtävään työhön. Lopuksi pohdin kanttorin työn kokonaisuutta hautajaisissa. Opinnäytetyön liitteenä on kyselyn lomake.

2 HAUTAJAISET EILEN JA TÄNÄÄN

2.1 Kuolema ja hautaaminen kirkon historiassa

Roomalaiskirjeen 12. luvussa sanotaan: ”Iloitkaa iloitsevien kanssa ja itkekää itkevien kanssa.” Kehotus ohjaa ihmistä surujen ja ilojen jakamiseen. Kuolema ja tuonpuoleisuus kuuluvat tärkeänä osana kristilliseen elämänkäsitykseen, mutta raamatun hautaamistavoista ei tiedetä paljoa. Vanhassa testamentissa vainajan ruumiin äärellä vietettiin valittajaisia (Aaltonen ym. 2005, 12). Pian tämän jälkeen ryhdyttiin hautaamisen toimiin. Silloin oli käytössä sukuhaudat, jotka olivat usein lähellä kaupunkeja, mutta vainajia haudattiin myös maahan. Ei ole tarkkaa tietoa, mitä valittajaisissa mahdollisesti rukoiltiin tai laulettiin. Kuitenkin löytyy muutama kohta vanhasta testamentista, jossa on valitusvirsi tai -psalmi, joita on mahdollisesti käytetty surutilanteissa. Tiedetään, että valittajaisien yhteydessä on laulettu itkuvirsiä. Uskonnollisiin tilanteisiin vanhassa testamentissa liittyi myös soitinten käyttö. Soittimista mainitaan ainakin torvet, harput, lyyrat, rummut, huilut ja symbaalit (Nissinen 2004, 16). Uudessa testamentissa hautaamistavat seuraavat samaa juutalaista perinnettä kuin vanhassa testamentissa. Kuvaukset ovat tarkempia. Pian kuolemantapauksen jälkeen vainajan kotiin kerääntyi sukulaisia ja ystäviä, ja siellä itkijät ja ruokohuilun soittajat johdattivat saattoväkeä yhteiseen suruun (Aaltonen ym. 2005, 19). Uudessa testamentissa tavallinen kansa haudattiin maahan, mutta rikkaimmille oli kallioon hakatut sukuhaudat. Kaupunkien kasvaessa hautaluolat kasvoivat isommiksi katakombeiksi.

Kristillisen kirkon historiassa hautajaisilla on aina ollut tärkeää rituaalinen ja uskonnollinen merkitys. Kristinuskoon kuuluvat omakohtaisen uskon lisäksi yhteisöllisyys, seurakunnallisuus ja kirkollisuus. Uskossa ei ole ollut kysymys pelkästään sisäisistä sydämen asioista, vaan usko on aina purkautunut myös ulkoisella ja konkreettisella tavalla (Koivula 2013, 9). Muodolliset menot kirkossa kumpuavat kirkon syvällisestä uskonkäsityksestä ja historiasta, ja siksi niiden merkitys ei ole vähäinen. Kristinuskoon on kuulunut symboliikka sanoissa, kuvissa, merkeissä ja eleissä ja se on ollut luonnollinen ja välttämätön osa kristillistä uskontulkintaa. Tämä symboliikka ulottuu myös musiikkiin. Hautajaisten ja muun jumalanpalveluselämän muodot ovat vaihdelleen historiassa paljon, ja kirkon opilliset vaiheet ovat vaikuttaneet kirkonmenoihin. Erityisen tärkeä merkitys on ollut Lutherilla ja uskonpuhdistuksella. Hänen ansiostaan muun muassa kansankielisestä virrestä tuli niin tärkeä osa

jumalanpalvelusta. Puhuttiin jopa kirkkomusiikin reformaatiosta. (Koivula 2013, 14.) Aiemmin keskiajalla musiikin merkitystä kyseenalaistettiin ja pidettiin jopa paheellisena. Myös kirkkoisä Augustinus pelkäsi musiikin kauneuden johtavan ajatuksen pois Jumalasta. (Nissinen 2004, 17.) Soitinten käyttö olikin keskiajalla hyvin vähäistä, ja keskityttiin lauluääneen ja erityisesti Raamatun tekstien resitoimiseen. Nykyään lännen kirkko on hyvin moneen osaan jakautunut, ja niiden perinteet ovat muodostuneet osittain toisistaan erilaisiksi. Kirkon menojen muotoja on koeteltu hyvin monenlaisissa vaiheissa, ja niistä on säilytetty kaikista merkittävimmiksi koetut asiat. Historialla on oma merkityksensä, mutta siihen voi suhtautua myös kriittisesti ja olla avoin kehitykselle. Kirkko on tämän päivän ihmistä varten, vaikka uskon on koettu pohjimmiltaan olevan ajasta riippumatta sama.

2.2 Suomalaisen hautauskulttuurin kehityksestä

Jumalanpalveluksen ja kirkollisten toimitusten juuret ovat kaukana kirkon historiassa ja siksi ne ovat olleet hitaita muuttumaan. Tämä koskee myös Suomen hautajaisten historiaa. Perinteet on ymmärretty niin keskeiseksi osaksi kristillistä uskoa, että niihin on ollut vaikeaa kajota. Kristillisessä perinteessä kirkolliset toimitukset on aina ymmärretty jumalanpalveluksina (Koivula 2013, 84). Niissä on paljon samoja aineksia kuin sanajumalanpalveluksessa ja messussa. Niihin kuuluu muun muassa virren veisuuta, sanaa, rukousta ja ehtoollisen viettoa. Messu, sanajumalanpalvelus ja kirkolliset toimitukset alkavat ja päättyvät myös samalla tavalla. Kirkollisten toimitusten etenemisjärjestys ja sisältö muistuttavat messun rakennetta. Ehtoollisen vietto on nykyään hautajaisissa melko harvinaista, mutta aikaisemmin se oli paljon yleisempää. 1700–1800-lukujen aikana ehtoollisen vietto hautajaisissa väheni merkittävästi, mutta 1900-luvun jälkipuoliskolla alettiin palata vanhaan käytäntöön. Ehtoollisen vietto on ollut kuitenkin harvinaista edelleen. Suomessa on haudattu vuosisatojen ajan seurakunnan ylläpitämiin hautausmaihin tai yleisille hautausmaille. (Aaltonen ym. 2005, 212.) Polttohautaus on yleistynyt vähitellen. Uurna vie vähemmän hautausmaaille tai tuhkat voi sirotella muualle luontoon, koska siitä ei jää jälkeä ympäristöön. Uurnan hautaaminen ja tuhkan sirottelu hautausmaan ulkopuolelle ovat vielä kuitenkin harvinaisia.

2.3 Hautajaiset nykyään

Hautajaisten nykypäivään vaikuttaa kirkon vahva perinne mutta myös uudet virtaukset. Kirkolla on painetta nykyaikaistua, jotta se pystyisi olemaan osa tämän päivän ihmisen elämää. 1900-luvun

lopulla alettiin suunnitella jumalanpalvelusuudistusta, ja siihen kohdistui hyvin erilaisia toiveita (Koivula 2013, 9). Toiset halusivat säilyttää vanhaa perinnettä ja musiikkia enemmän, kun taas toiset kokivat hyvin tärkeäksi kirkon uudistumisen nykypäivän tarpeita vastaamaan. Nämä muutoksen aiheet ovat koskeneet niin muotoja, sävelmiä kuin sisältöjäkin. Koivulan mukaan tulee historian vaihteita, kuten vanhan ja uuden liiton yhteyttä, kristinuskon rakentumista juutalaisuuden varaan ja muita kristinuskoon liittyviä asioita, tutkia juurta jaksain, jotta saadaan aikaan kestäviä tuloksia kirkon käytäntöjen uudistamisessa. Jumalanpalvelusuudistuksessa otettiin käyttöön uusi messujärjestys. Se pohjautuu laajaan tieteelliseen tutkimustyöhön. Uudistuksessa merkittävä asia oli se, että haluttiin palata vielä enemmän alkuseurakunnan käytäntöihin, jolloin seurakunta osallistui liturgisten toimituksiin subjektina. Katollisen kirkon aikana seurakunta lähinnä seurasi toimituksen kulkua passiivisesti. Uudistuksen aikana messua kutsuttiin Jumalan kansan juhlaiksi. Tämä korostaa seurakunnan yhteisöllisyyttä ja seurakunnan aktiivisen osallistumisen merkitystä. (Koivula 2013, 21–23.) Uudistukseen liittyi paljon muitakin asioita, muun muassa kieltä ja sävelmiä muokattiin nykyaikaisemmiksi. Jumalanpalvelusuudistus koskee myös hautajaisten siunaustilaisuutta, koska se käsitetään kirkon opin mukaan jumalanpalvelukseksi.

Jumalanpalveluksena hautajaisten siunaustilaisuus on seurakunnan yhteinen juhla. Siksi esimerkiksi virsilaululla on suuri merkitys, koska seurakunta pääsee siinä osallistumaan. Hautajaisten kulkuun ja tunnelmaan vaikuttaa paljon vainaja ja saattoväki. On erilaisia kuolemantapauksia: yhtäkertainen onnettomuus tai sairaus, lapsen kuolema, itsemurha tai ihminen voi olla kadonnut ja hänet julistetaan kuolleeksi. On myös erilaisista taustoista tulevia ihmisiä, kuten romanit tai erilaisten herätysliikkeiden jäsenet. Tämä ihmisten tausta ja kuolemantapauksen luonne vaikuttavat paljon hautajaisten kulkuun ja tunnelmaan. Kanttorin ja papin on hyvä olla tietoisia vainajan ja saattoväen taustasta. Sen perusteella siunaus- ja muistotilaisuudesta voidaan rakentaa heidän näköisensä. Nykyään hautajaisten musiikin tyyli ei ole niin rajoitettua kuin ennen. Myös toiveiden monipuolistuminen ja paineet tyylien laajentamiselle eri genrejen suuntaan ovat ajankohtaisia. Kanttorit joutuvat punnitsemaan yhä useammin, voiko toteuttaa omaisten esittämiä toiveita ja onko se ylipäänsä mahdollista oman osaamisen rajoissa. Kirkon sisällä on kehityksen suunnista monenlaisia mielipiteitä. Ajattelun eroavaisuudet ovat olleet myös julkisen käsittelyn kohteena. Nykypäivän yhä useammat ihmiset eroavat kirkosta, tapahtuu niin sanottua maallistumista. Kirkolla on paineita pystyä kohtaamaan nykypäivän ihmistä, mutta samalla on tahtoa säilyttää kirkon historian arvokkainta perintöä.

3 KYSELY

3.1 Kyselyn toteutus

Tein opinnäytetyöni tueksi kyselyn, jossa selvitettiin alalle opiskelevien ja jo valmistuneiden kanttoreiden kokemia haasteita hautajaisten soittamisessa. Kyselyn toteutin kyselylomakkeella. Se sisälsi muutamia keskeisiä kysymyksiä kanttorin roolista hautajaisissa, hautajaisten soiton haasteista ja näihin haasteisiin vastaamisesta. Kyselyyn pyysin vastaamaan opiskelukavereita ja tunteimiani valmiita kanttoreita. Kyselyn sai yhteensä 21 henkilöä, ja vastauksia tuli 18 kappaletta. Käsittelem kyselyn nimettömänä. Kyselylomake löytyy kokonaisuudessaan opinnäytetyön liitteenä. Seuraavassa esittelen kyselyn kysymykset:

1. Minkä verran ja millaista kokemusta sinulla on kanttorin työstä hautajaisissa?
2. Millaisia haasteita olet kohdannut työssäsi? (musiikin suunnittelu ja toteutus, kanttorin hengellinen, henkinen ja sosiaalinen rooli hautajaisissa)
3. Miten olet ratkaissut eteen tulevia haasteita?
4. Olisiko sinulla ideoita kehittää Suomen evankelis-luterilaisen kirkon käytäntöjä kanttorin työn osalta?
  - vinkkejä aloitteleville kanttoreille?
  - rakenteellisia kehitysehdotuksia?
  - muita ideoita
5. Millaisia haasteita olet kohdannut työskentelyssä papin ja seurakunnan muiden työntekijöiden kanssa hautajaisiin liittyen? Miten niitä on ratkaistu?

3.2 Vastaukset

Seuraavaksi käsitellään kyselyssä esiin nousseita asioita. Vastaukset on nimetty numeroin (HA 1–18). Vastauksista näkyi, että kysymyksiin oli paneuduttu ajatuksen kanssa, ja ne toimivat siksi hyvin opinnäytetyön tukena. Vastaajien kesken oli paljon hajontaa siinä, kuinka paljon kokemusta heillä oli hautajaisten soittamisesta. Osalla kokemusta oli kertynyt vain muutamista hautajaisista ja toisilla kokemusta oli vuosien ajalta sadoista hautajaisista. Vastaajien kokemat haasteet erosivat jossain määrin toisistaan sen mukaan, miten paljon kokemusta heillä oli kertynyt.

Erityisesti vasta-alkajat kokivat keskeiseksi haasteeksi hahmottaa kanttorin kokonaisvaltaista roolia hautajaisissa (HA 1, 2, 5, 6, 7, 10, 12, 13, 14, 18). Erityisesti muistotilaisuus koettiin haasteelliseksi. Haastavia kysymyksiä olivat esimerkiksi, milloin ja kenelle esitetään suruvalittelut, mitä sanoa survalle omaiselle, miten tunnistaa lähiomaiset, missä kanttori istuu, minkä verran osallistua keskusteluun ja milloin on sopiva aika lähteä pois tilaisuudesta. Jotkut olivat nojautuneet näissä kysymyksissä pappiin, varsinkin jos pappi oli työssään kokeneempi (HA 1, 10.). Yksittäisten sijaisuuksien tekeminen lisäsi epävarmuuden tunnetta, mutta jos haastateltava tunsu papin ja seurakunnan toimintatavat paremmin, oli myös helpompaa hahmottaa kanttorin roolia (HA 13). Oma rohkeus ja sosiaaliset taidot hautajaistilanteissa kehittyvät kokemuksen myötä, ja se auttaa luovimaan tilanteissa paremmin (HA 14).

Haasteita vasta-alkajien joukossa koettiin myös siinä, miten kanttori osaa pitää olemuksessaan ammatillisuuden, ettei esimerkiksi lähde liikaa suruun mukaan. Toisille haasteena oli liika tunteellisuus (HA 12, 13, 17), toisille kokemus vieraan ihmisen hautajaisissa tuntui epäluontevalta ja jopa kiusalliselta (HA 7, 10, 14, 18). Moni haastateltava totesi, että on tärkeää olla aito ja sanoa suruvalitteluita, jos se tulee luonnostaan. Haastateltavien mukaan papille kuuluu suurempi sosiaalinen vastuu, ja kanttori voi olla hiljaa, jos se on hänelle luonteenomaista. Joku pohti sitä, voiko kanttori itkeä hautajaisissa itse, ja totesi, että tunteet ovat myös inhimillisiä ja siksi luvallisia (HA 13). Toisessa vastauksessa kommentoitiin, että on tärkeää pitää ammatillinen ote, koska tunteiden hallitsemattomuus voi vaikuttaa toimituksen laatuun (HA 17). Erityisen haastavammaksi koettiin sellaiset hautajaiset, joissa vainaja oli pieni lapsi, tapaturmaisesti kuollut, itsemurhan tehnyt tai itselle tuttu (HA 3, 5, 10, 12, 14). Nämä ovat kuitenkin harvinaisempia; useimmiten vainaja on luonnollisesti kuollut vanha ihminen. Omien tunteiden hallinnassa haastateltavia oli auttanut etäisyyden ottaminen tilanteeseen omilla ajatuksilla (HA 5, 10, 12, 13). On lupa ajatella ihan muuta, jos tunteet alkavat nousta pintaan. Vapaa-ajalla kannattaa irtaantua ihan muihin ajatuksiin, jotta pystyy virkeänä ja palautuneena kohtaamaan uudet tilaisuudet (HA12). Kokemus auttaa tässäkin saamaan ammatillista otetta haltuun.

Kanttorin työtä aloittelevat kokivat myös haastavaksi sen, että musiikkitoiveet tulevat usein myöhään, ja harjoittelemiselle ei jää siksi riittävästi aikaa (HA 1, 2, 3, 4, 8, 14, 15, 16). Musiikin harjoittelutyö on tärkeä osa valmistautumista, ja siksi sille pitäisi olla riittävästi aikaa. Aloittelevan kanttorin osaamisen taso on usein matalampi ja harjoittelu-aikaa tarvittaisiin enemmän. Haastateltavat koki-

vat, että hyvä valmistautuminen ja itseen kohdistuvien odotusten ja paineiden pienentäminen vähentävät stressiä ja parantavat onnistumista (HA 3, 16). Osa haastateltavista sanoi, että on tärkeää hyväksyä oma taitotaso (HA 3, 16). Työstä saa siten paremmin tyydytystä ja taidot työtä tehdessä lisääntyvät kokemuksen myötä. Harjoittelutyötä helpotti se, että usein toistuvat samat toiveet, joten harvinaisemmille toiveille jää enemmän harjoittelu-aikaa. Erityisesti aloitteleva kanttori koki haastattelun mukaan haastavaksi yhtäkkiset tilanteet, jossa pitää soittaa tai säestää lähes prima vistana jotakin (HA 1, 3, 8, 11, 15). Tällaisia ovat esimerkiksi säestystehtävät, kun joku omainen haluaa esittää oman kappaleen ja tarvitsee siihen säestyksen. Usein sävellaji on eri kuin nuotissa, eli pitäisi pystyä uuden kappaleen omaksumisen lisäksi nopeaan transponointiin. Näitä tehtäviä ei saada aina etukäteen, vaan omainen olettaa, että kanttori pystyy hoitamaan tällaisen tehtävän ilman harjoittelua. Tämän kokevat haastavaksi joskus myös henkilöt, jotka ovat tehneet jo pitempään kanttorin työtä.

Haasteena musiikin suunnittelussa koettiin se, ettei kanttori yleensä tiedä etukäteen paljoa vainajasta ja omaisista (HA 3, 6, 9, 10, 13). Kanttori ei yleensä tapaa omaisia, vaan pappi välittää kanttorille omaisten musiikkitoiveisiin liittyvät asiat. Siunaustilaisuuden tarkkaavainen seuraaminen kukkatervehdyksineen auttaa hahmottamaan saattoväkeä ja ehkä näkemään sieltä, ketkä ovat lähiomaisia. Tämä helpottaa omaisten kohtaamista muistotilaisuudessa. Hyvä musiikin suunnittelu siunaustilaisuuteen edellyttää kuitenkin sitä, että saattoväestä ja vainajasta tiedetään jotakin etukäteen. Yksi haastateltava totesi, että voisi parantaa musiikin suunnittelun onnistumista, jos kanttori osallistuisi yhdessä papin ja omaisten kanssa toimituskeskusteluun (HA 7). Hänen mukaansa pienessä seurakunnassa tämä voisi aikataulullisesti onnistua, jos kanttorilla ei ole paljon toimituksia. Jos työtä ja toimituksia on paljon, osallistuminen jokaiseen toimituskeskusteluun kuormittaisi liikaa kanttoria, jolloin muu työ kärsisi. Eräs haastateltava sanoi ottaneensa itse välillä yhteyttä puhelimitse omaisiin ja keskustellut heidän toiveistaan henkilökohtaisesti (HA 9). Toisinaan hän oli taas kysynyt papilta tarkemmin vainajan taustoja. Tällainen selvittäminen on auttanut haastateltavaa suunnittelemaan musiikin paremmin vastaamaan kutakin tilannetta. Esimerkiksi lapsen hautajaisiin löytyy erityisesti siihen soveltuvaa musiikkia. Musiikin valinnassa voi myös huomioida muita vainajan elämään liittyviä asioita (elämänvaihe, sukupuoli, harrastukset).

Jotkut haastateltavat mainitsivat haasteeksi harvinaisten tai vaikeiden musiikkitoiveiden huomioidamisen (HA 1, 15, 16). Nykyään on lisääntyneet toiveet muista genreistä, kuin uruilla on perinteisesti totuttu kuulemaan. Osa toiveista on mahdollista toteuttaa, jos sovittaminen uruille onnistuu taitojen puolesta. Monet haastateltavat kokivat kuitenkin, että valmistautuminen tällaiseen erikoisempaan

toiveeseen on hyvin haastavaa ja usein mahdotonta toteuttaa, koska toiveet tulevat liian myöhään (HA 1, 15, 16). Lisäksi monet kokivat, että toiveet viihteellisemmän musiikin maailmasta ei sovellu kirkossa esitettäväksi (HA 7, 8, 15). Tässä oli kuitenkin hajontaa haastateltavien kesken. Toiset pyrkivät toteuttamaan kaikki omaisten toiveet, jos vain taidollisesti ja ajan puolesta onnistuvat valmistautumaan riittävän hyvin (HA 16, 18). Toiset haastateltavat taas herkemmin sanoivat omaisille, että tämä kappale ei sovellu kirkossa esitettäväksi, mutta sen voi esittää muistotilaisuudessa (HA 7, 8) Eräs haastateltava sanoi, että ei siksi aina toteuta omaisten ehdotuksia, koska ei ole sisäistänyt viihteellisempiä musiikin tyylejä niin hyvin, jotta voisi toteuttaa toiveita tyydyttävällä tavalla (HA 9). Haastateltavat sanoivat, että vaikeasti toteutettavasta toiveesta kieltäytyminen on selvinnyt usein puhumalla asiasta ja siihen on löytynyt jokin muu ratkaisu (HA 9, 15, 16). Useimmiten omaisille on käynyt joku muu esitettävä kappale, mutta joskus on pyydetty toinen kanttori soittamaan hautajaiset, jotta musiikkitoiveet voidaan täyttää. Muistotilaisuudessa on yleensä mahdollisuus soittaa myös musiikkia levyltä, ja näin on pystytty toteuttamaan jotkut omaisten toiveet. Useimmiten omaisilla kuitenkin on aika perinteisiä toiveita tai he antavat kanttorin tehtäväksi valita musiikit.

Jotkut haastateltavat kokivat haastavaksi sen, että samat kappaleet toistuvat päivästä ja viikosta toiseen (HA 10,13). Tällaisia kappaleita ovat esimerkiksi T. Albinonin Adagio, G.F. Händelin Largo ja J.S. Bachin Air. Haasteena koettiin se, miten saada säilytettyä näiden kappaleiden musiikin tuoreus, kun niitä kulutetaan niin paljon. Omaiselle se on tuore, mutta kanttorin korviin usein toistuessa puuduttava. Jos kanttori soittaa kappaleen kyllästyneesti, se välittyy helposti myös kuulijaan. Yksi haastateltava sanoi, että tuoreutta hän on saanut kuluneisiin kappaleisiin esimerkiksi rekisteröintejä vaihtelemalla (HA 13). Vaihtelua surumusiikkiin tuo myös se, jos kanttorilla on muitakin instrumentteja hallussa urkujen lisäksi (HA 5, 13). Surumusiikin voi tällöin esittää esimerkiksi viululla tai huilulla. Toivotusta musiikista tietenkin riippuu, mikä soveltuu milläkin instrumentilla soitettavaksi ja löytyykö ja tarvitaanko lisäksi säestäjää.

Useat haastateltavat kokivat kanttorin tärkeimmäksi tehtäväksi puhua musiikin kautta surun hetkellä (HA 5, 7, 15, 16, 17, 18). Musiikki hoitaa ja lohduttaa, antaa tilaa ihmisen hengelliselle kokemukselle ja lopulta kiitollisuuden ja hyvän lisääntymiselle. Sosiaalinen rooli kanttorilla koettiin pienemmäksi, mutta sekin koettiin kuitenkin merkittäväksi (HA 6, 7, 9, 10, 11, 13, 14, 17, 18). Kanttorin sosiaalinen tehtävä usean haastateltavan mukaan on olla läsnä ja tarvittaessa osallistua. Tarvitaan tilannetajua ja sosiaalisia taitoja elää tuntemattomien ihmisten surun keskellä. Eräs haastateltava sanoi, että hän on selviytynyt luovuudella ja elämällä hetkessä (HA 16). Useimmat haastateltavat kokivat tässäkin asiassa kokemuksen tuovan varmuutta ja selkeyttä tilanteisiin. Jokainen voi omalla

persoonallaan olla läsnä mutta voi säilyttää silti ammatillisuuden. Haasteena koettiin myös liiallinen rutinoituminen työhön. Tämän haasteen koettiin koskevan kaikkia seurakunnan työntekijöitä. Olisi tärkeää säilyttää herkkyys ja aitous ihmisten kohtaamisessa, niin ettei tilaisuuksia viedä vain kaavamaisesti läpi. (HA 7, 8, 11.)

Jotkut haastateltavat toivoivat kanttorin työn koulutukseen valmennusta sosiaalisiin ja käytännön tilanteisiin, joihin töissä joutuu aika kylmiltään (HA 8, 14). Tämä valmennus voisi olla joko kirkon tarjoamaa koulutusta tai kirkkomusiikin koulutuksen sisältämä opintojakso. Nykyään monet käytännöt opitaan vasta työssä ja usein kantapään kautta. Lisäksi voisi olla muutakin tärkeää kanttorin työhön valmentavaa koulutusta, joka nykyisestä koulutuksesta puuttuu. Esimerkiksi kanttorilla olisi hyvä olla tietoa surutyöstä yleensä ja surevan ihmisen kohtaamisesta.

Osa haastateltavista koki haasteita tiedonkulussa papin ja muiden seurakunnan työntekijöiden kanssa (HA 6, 10, 15). Ratkaisuksi tähän nähtiin kommunikoinnin lisääminen seurakunnan työntekijöiden kesken. Esimerkiksi yhteiset palaverit on koettu hyödyllisiksi. Eräs haastateltava ehdotti, että olisi hyvä kirjoittaa seurakunnassa "hiljainen tieto" ylös (HA 12). Tällä hän tarkoitti seurakunnan omia käytäntöjä, joita aina toistetaan. Tämä auttaisi sijaisena toimivaa kanttoria pääsemään perille käytännöistä, joita ei usein suullisesti muisteta kertoa. Myös oma aktiivisuus kommunikoinnin lisäämisessä auttaa, eli kanttori voi itse kysellä epäselvistä asioista (HA 1, 5, 9, 11, 15). Joissakin tilanteissa haastateltavia oli häirinnyt papin toiminta, jossa ei oltu huomioitu riittävästi kanttoria (HA 2, 3, 8, 13, 14, 16). Tilaisuuden rakennetta tai musiikkia oli muutettu kanttorilta kysymättä ja ilmoitettu asiasta viime hetkellä. Tähän asiaan liittyvät henkilökemialliset asiat ja ihmissuhdetaidot. Tähänkin on usein erinomaisena lääkkeenä kommunikoinnin lisääminen, se, että kanttori ilmaisee oman kokemuksensa ja näkemyksensä asioihin. Molempien näkökulmista voidaan luoda kompromisseja ja parantaa yhteisiä toimintamalleja.

Muutama haastateltava ehdotti muutosta hautajaisten käytäntöihin laajemmalla tasolla. Ehdotettiin, että lähtökohtaisesti kanttori ja pappi eivät osallistu muistotilaisuuteen, vaan sen luonne olisi omaisten kesken tapahtuva vapaa tilaisuus (HA 4, 10). Pyydettyäessä pappi ja kanttori edelleen osallistuisivat muistotilaisuuteen ja sen suunnitteluun. Tämä tarkoittaisi sitä, että toimituskeskustelussa omaisille ilmaistaisiin selvemmin, että muistotilaisuus on heidän oma juhlansa ja se voidaan suunnitella ihan omannäköiseksi. Sen ei siis tarvitse olla tylsä, virallinen ja kaavamainen. Omaisten joukosta löytyy varmasti joku lukemaan adresseja ja muistelut voisivat olla rennompia ja runsaampia ilman papin ja kanttorin läsnäoloa. Nykyään vallitsee usein käsitys, että papin ja kanttorin kuuluu

osallistua myös muistotilaisuuteen ja on kohteliasta pyytää heidät mukaan. Tämä käsitys vallitsee sekä seurakuntalaisissa että seurakunnan työntekijöissä, vaikka nykyisinkin voi halutessaan jättää kirkon työntekijät kutsumatta. Jos papin ja kanttorin läsnäolo koetaan vaivaannuttavana ja heitä jännitetään, ei ole syytä, miksi heidät kutsuttaisiin paikalle.

Edellä kuvatun ehdotuksen lisäksi tuli idea, että seurakunnassa voisi olla surumusiikeista valmis lista, josta omaiset voisivat valita musiikin siunaustilaisuuteen (HA 7, 10). Tämä olisi helpotukseksi omaisille, jos heille ei tule mitään musiikkitoivetta mieleen toimituskeskustelussa. Haastateltavan mielestä lista surumusiikista olisi myös suuntaa antamassa sille, mikä musiikki soveltuu kirkossa esitettäväksi. Useiden seurakuntien nettisivuilla tällaisia listauksia jo on. Kanttorin tai papin tulisi paremmin ohjata omaisia valitsemaan niistä mieleisensä. Nykyisin hyvin usein omaiset jättävät musiikkivalinnat kanttorin tehtäväksi. Jos omaiset osallistuvat musiikin valintaan, siitä tulee heille henkilökohtaisempi, ja näin tulisi siunaustilaisuudestakin enemmän heidän näköisensä juhla. Kehitysideana mainittiin myös, että seurakunta voisi tehdä alueen muiden toimijoiden, esimerkiksi koulujen, kanssa yhteistyötä ja hyödyntää sieltä tulevaa osaamista (HA 5). Sieltä voisi löytyä eri instrumenttien soittajia, ja heitä voisi pyytää hautajaisiin (ja muihin seurakunnan tilaisuuksiin) soittamaan palkkiota vastaan. Tällä tavalla omaisten toiveita voitaisiin paremmin toteuttaa ja se laajentaisi myöskin musiikillista kapasiteettia hautajaisissa. Kustannuksiin voisivat osallistua seurakunnan lisäksi omaiset. Haastateltavan mukaan omaiset olisivat usein valmiita maksamaan enemmän hyvin toteutetusta musiikista.

Haastateltavat tarjosivat myös vinkkejä aloittavalle kanttorille (HA 2, 3, 9, 10, 11, 15, 16). Kannustettiin perehtymään seurakunnan tapoihin esimerkiksi surumusiikin valinnassa. Kannustettiin ottamaan rohkeasti yhteyttä pappiin tai suntioon, mikäli jokin asia on epäselvää. Tämä koettiin tärkeäksi, koska käytännöt vaihtelevat eri paikoissa. Rohkaistiin myös itse olemaan yhteydessä omaisiin musiikkivalintojen päättämiseksi. Eräs haastateltava sanoi, että aloittelevan kanttorin olisi hyvä ottaa haltuun urkuohjelmistoa riittävästi, ainakin kaikista eniten soitettut surumusiikit (HA 9). Niillä ja virsillä pääsee usein pitkälle. Kannustettiin myös valmistautumaan hyvin ja olemaan ajoissa paikalla. Tilanteen hyvä suunnittelu ja mielessä läpi käyminen parantaa työn tulosta ja tekee olemisen luonnollisemmaksi ja rennommaksi. Jos tilaisuuden kulku ja musiikit ovat hyvin hallinnassa, pystyy paremmin olemaan tilanteessa läsnä ja toimimaan tilanteen edellyttämällä tavalla. Eräs haastateltava muistutti aloittelevalle kanttorille: "Olet töissä. Suru on omaisten, ei sinun!" (HA 10). Tämä huomio auttaa olemaan ammatillisesti etäällä surusta, mutta siitä huolimatta voi tarjota omaiselle

sellaista läsnäoloa ja kohtaamista, joka auttaa heitä surussa eteenpäin. Aloittelevaa kanttoria rohkaistiin heittäytymään uusiin tilanteisiin avoimesti ja elämään hetkessä. Niin aloitteleva kanttori kuin kokeneempikin voi soittaa niin hyvin kuin taidot riittävät, ja enempään ei tarvitsekaan pystyä. On hyvä pyrkiä myös kehittymään työssä, mutta oman taitotason hyväksyminen ja työstä nauttiminen auttaa kehittymään eteenpäin. Kannustettiin kuuntelemaan "asiakkaita", ja palvelemaan heitä sen mukaan. Uudet tilanteet opettavat työntekijää parhaiten käytännön kautta.

3.3 Vastausten yhteenveto

Kyselyn vastausten perusteella monet aloittelevat kanttorit kokivat keskenään hyvin samankaltaisia haasteita. Jo pidempään työelämässä olleet kanttorit kertoivat haasteistaan, ja alun haasteet heilläkin olivat samankaltaisia. Keskeisemmät haasteet koskivat musiikkivalintoihin liittyviä asioita ja kanttorin kokonaisvaltaisen roolin hahmottamista hautajaisissa. Monelta kokeneemalta tuli jo tarkempia ehdotuksia siihen, kuinka haasteisiin kannattaisi vastata. Heiltä tuli myös kehitysehdotuksia hautajaiskäytäntöihin yleisemmällä tasolla. Haastattelussa näkyi haastateltavien erilaisuus, ja heidän ratkaisunsa haasteiden voittamiseksi olivat myös osittain erilaiset. Kanttorin työtä voi tehdä omalla persoonalla, ja joistakin asioista voidaan olla eri mieltäkin. Tässä opinnäytetyössä keskityn yleisimpiin haasteelliseksi koettuihin asioihin ja niiden voittamiseen, mutta myös työssä kehittymisen näkökulmaan. Haasteellisiksi koettuja asioita käsittelemme syvällisemmin osa-alueittain jokaisen kappaleen yhteydessä erikseen.

4 HAUTAJAISET SUOMEN EVANKELIS-LUTERILAISESSA KIRKOSSA

Suomen evankelis-luterilainen kirkko noudattaa kirkkolakia. Sen mukaan kirkolliskokous käsittelee asioita, jotka koskevat kirkon oppia ja työtä sekä hyväksyy kirkkokäsikirjan ja messusävelmistön. Kirkkokäsikirja sisältää muun muassa hautaustoimitusten kaavat. (Hytönen 2005, 284.)

4.1 Virallisia ohjeita

Kirkkokäsikirjan mukaan vainajalle toimitetaan hautaan siunaaminen ennen maahan laskemista. Siunauksen toimittaa pappi, ja paikkana voi olla esimerkiksi kirkko, siunauskappeli, sairaalan kappeli, hautausmaa tai vainajan koti. Paikasta päättävät omaiset yhdessä papin kanssa. Hautaan siunaamista ennen pappi käy omaisten kanssa toimituskeskustelun, jossa sovitaan tilaisuuden kuluista ja muista asiaan liittyvistä aiheista. Kanttori ei ole toimituskeskustelussa yleensä läsnä, vaan pappi on sen jälkeen kanttoriin yhteydessä musiikkitoiveista. Kanttori ja omaiset voivat olla myös keskenään yhteydessä toimituskeskustelun jälkeen ja sopia musiikkiin liittyvistä asioista. Hautaan siunaamisella on Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa jumalanpalvelusluonne. Siksi se sisältää paljon samoja osia kuin sanajumalanpalvelus ja noudattaa myöskin samaa järjestystä. Kaikenlaisille jumalanpalveluksille on yhteistä sana, rukous, tunnustus, kiitos ja ylistys (Hytönen 2005, 239.)

Musiikin kannalta edellä oleva merkitsee sitä, että hautaustoimituksen musiikit tulee valita kunnioittaen tilaisuuden jumalanpalvelusluonnetta. Musiikin tehtävänä on korostaa jumalanpalveluksen sisältöä, mutta se voi myös itsessään olla rukousta ja Jumalan ylistämistä (Hytönen 2005, 242). Siunaustilaisuus on jumalanpalveluksena kaikille seurakuntalaisille avoin tilaisuus, jonne saa tulla. Hautaustoimitusta seuraa tavallisimmin muistotilaisuus, joka on luonteeltaan vapaamuotoisempi tilaisuus. Se on omaisten juhla, ja he voivat suunnitella sen oman mielensä mukaisesti. Toisin kuin siunaustilaisuus, muistotilaisuus on yksityistilaisuus, johon omaiset voivat kutsua tai olla kutsumatta kenet tahtovat. Muistotilaisuuteen voi valita musiikkia esitettäväksi vapaammin. Hautajaisiin liittyvät käytännöt vaihtelevat jonkin verran eri seurakunnissa. Paikallisista käytännöistä voi ottaa selvää kyseisestä seurakunnasta.

4.2 Hautaan siunaamisen rakenteet

Hautajaisten rakenteeseen on olemassa selkeät kaavat Kirkollisten toimitusten kirjassa (Kirkkokäsikirjan 3. osa), ja niistä käy ilmi, mitä tilaisuuden tulee sisältää, ja mitkä osat ovat vapaaehtoisia. Kaavoja on kolme, ja esittelen ne lyhyesti seuraavaksi. Sulkuihin olen merkinnyt kohdat, jotka ovat vapaaehtoisia.

Hautaan siunaaminen

Seuraava malli on kolmesta vaihtoehdosta yleisin hautajaisten rakenteena. Kaavaa käytetään tavallisessa tilanteessa, kun vainaja siunataan omassa seurakunnassa ja halutaan siunata kirkossa. Kaavaa voi soveltaa myös haudalla tai jossakin muussa paikassa siunaamiseen.

Hautaan siunaamisen rakenne:

(surumusiikki)

Virsi

Alkusiunaus(+vuorotervehdys)

Johdantosanat

(syynnintunnustus ja synninpäästö)

(Psalmi)

Rukous

Sana, eli Raamatun luku ja puhe

Siunaaminen: uskontunnustus, siunaussanat

(Virsi)

Rukous

Isä Meidän

Herran siunaus

(Virsi)

Päätösmusiikki

Rukous haudalla

Hautaan laskeminen

Arkku joko kannetaan surusoiton aikana kirkkoon tai se on valmiina ja saattoväki kuuntelee surumusiikin seisten. Siunaamisen jälkeen arkku kannetaan ulos surumusiikin soidessa. Jos hautaan siunaamisen jälkeen vainaja tuhkataan, arkku jätetään paikoilleen kirkon etuosaan tai kannetaan ruumisautoon surumusiikin saattamana. Tämän jälkeen saattoväki siirtyy suoraan muistotilaisuuteen. Jos arkku saatetaan hautausmaalle, saattokulkuessa pappi ja kanttori kulkevat saattoväen edellä. Jos kukat lasketaan kirkossa, se voidaan tehdä ennen virttä tai siunauksen jälkeen. Kanttorin kannattaa tarkistaa papilta ennen hautaan siunaamista, tuleeko kukkien lasku siunaamista ennen vai sen jälkeen. Jos kukat lasketaan ennen siunaamista, sitä voi edeltää musiikkia tai alkuvirsi. Tavallisimmin ensin on surumusiikki, jonka aikana arkku joko kannetaan sisälle tai se on valmiina odottamassa tilaisuutta. Surumusiikkia seuraa alkuvirsi. Tämän jälkeen pappi puhuu ja sanoo, että voidaan laskea kukkatervehdykset. Sen jälkeen tulee virsi ja alkusiunaus, ja siitä edetään

hautaan siunaamisen kaavan mukaisesti. Jos kukkatervehdykset lasketaan vasta siunauksen jälkeen, alkuvirren jälkeen tulee alkusiunaus, ja seurataan hautaan siunaamisen kaavaa. Kukkien lasku tulee silloin Herran siunauksen perään, jonka jälkeen tässä tapauksessa tulee virsi, ja siitä taas edetään kaavaa eteenpäin. Hautaan siunaamisen kaavaa voidaan soveltaa, ja siihen voidaan lisätä esimerkiksi musiikkia. Tilaisuuden kulkua suunniteltaessa otetaan kuitenkin aina huomioon sen jumalanpalvelusluonne. Se tarkoittaa kristillisen sanoman ylläpitämistä ja tilaisuuden arvokkuutta, pyhyyttä ja sisältölähtöisyyttä. Kaiken tulee muodostaa ehyt kokonaisuus.

Hautausmessu

Hautajaiset voidaan myös toteuttaa hautajaismessuna, jolloin toimituksen runko poikkeaa edellisestä siten, että siihen lisätään messuun kuuluvat osat. Tämä on edellistä paljon harvinaisempi käytäntö. Omaiset voivat päättää, haluavatko hautajaisiin ehtoollisen ja messun rakenteen. En erikseen tässä luettele hautausmessun rakennetta, sillä se löytyy kirkkokäsikirjasta, joka on löydettävissä kokonaisuudessaan myös internetissä. Mahdollisen kukkien laskun voi ottaa ennen siunaamista tai siunaamisen jälkeen, samoin kuin enemmän käytetyssä hautaan siunaamisen kaavassa.

Maahan kätkeminen

Maahan kätkemisen kaavaa voidaan käyttää tuhkauksen jälkeen, kun tuhkaurna lasketaan maahan. Kyseessä on rukoushetki. Tätä kaavaa voidaan käyttää myös silloin, kun hautaan siunaaminen on jo toimitettu toisella paikkakunnalla, ja hautaan laskeminen tapahtuu erikseen. Tähän kaavaan ei siis sisälly vainajan siunaamista.

Maahan kätkemisen rakenne:

Virsi
Alkusiunaus
(vuorotervehdys)
Johdantosanat
Psalmi
Raamatun luku
(vastausmusiikki, esim. virsi)
(puhe)
Rukousjakso
Isä Meidän
Herran siunaus
Virsi

Edellä on pelkistetysti kuvattu hautajaisien kulkua. Kirkkokäsikirjasta löytyy tarkemmat esittelyt näihin kaavoihin. Kaavat kannattaa hakea esille ja tutustua niihin tarkemmin, ennen kuin lähtee tekemään ensimmäisiä kanttorin sijaisuuksia. Sieltä tilaisuuden kulku on helpommin hahmotettavissa.

5 MUSIIKIN MERKITYS HAUTAJAISISSA

5.1 Musiikki ja jumalanpalvelus

Kristinuskon mukaan musiikki on Jumalan luomislahja ja osa luomakuntaa. Luomakunta on Jumalan hyvyyden ja rakkauden säteilyä ja Jumalan läsnäolon paikka (Vatanen 1994, 33). Ihminenkin on osa luomakuntaa, ja hänelle kaikki muu luotu annettiin iloksi ja rakastavan huolenpidon kohteeksi. Jumala on erityisesti läsnä sanassaan ja sakramenteissaan, ja musiikki voi palvella ja syventää niiden käsittämistä. Martti Luther korosti musiikin parantavaa vaikutusta käsitellessään musiikin teologiaa: ”Jos haluat tehdä masentuneesta iloisen, röyhkeästä sävyisän; jos tahdot rohkaista epäröivää ja nöyryyttää ylpeää tai tehdä jotain muuta vastaavaa – mikä palvelee siinä paremmin kuin tämä korkea, kallis ja jalo taide?” Lutherin sanoin musiikki on surevan ihmisen paras lohtu. Myös J.S. Bach puhui musiikin merkityksestä ja sanoi, että musiikkia tulee esittää Jumalan kunniaksi ja ihmismielen rakennukseksi. (Sariola 2003, 23–24.)

Symboliikka kuuluu vahvasti kristinuskoon. Musiikki muodostaa kuvien, symboliikan ja arkkitehtuurin ja sanallisen ilmaisun kanssa sellaisen kokonaisuuden, josta on vaikea ja melkein mahdotonta poistaa mitään. Uskonnolliset rituaalit luovat puitteet ihmiselle pyhän kohtaamiseen ja luovat yhteyttä ihmisten välille. Rituaaleissa musiikillinen ja uskonnollinen kokemus sulautuvat yhteen. (Nissinen 2004, 15.) Musiikki antaa mahdollisuuden ilmaista ja kokea sellaista, mitä ei voi sanoiksi pukea. Tällaisia asioita ovat esimerkiksi kauneus ja pyhyys. Musiikki on olennainen osa seurakunnan hengellistä elämää. Se antaa ihmiselle mahdollisuuden osallistua, luoda ja tulkita itse. Ihminen voi musiikissa luoda yhteyttä sisimpäänsä, toisiin ihmisiin ja Jumalaan. (Haapasalo (toim.) 2004, 10.) Musiikin tehtävä kirkollisissa toimituksissa, kuten hautajaisissa, on olla kantamassa kristillistä sanomaa. Siinä on tärkeää sisältölähtöisyys, ja musiikin tulee olla sopusoinnussa sen asian kanssa mitä se välittää. Musiikin tulee myös saumattomasti nivoutua toimituksen kokonaisuuteen. Musiikki toimii kanavana rukoukselle ja ylistykselle. Sen ei tulisi koskaan olla vain ohjelman täyte tai pelkkää tunteiden kuvailua, vaan sen tulisi olla kiinteä osa kokonaisuutta. Tämä sisältölähtöisyys antaa musiikille tilaa olla uskonnollisen sanoman syventäjänä. (Helenelund & Mäntyranta 2003, 302.)

Toimitusten ja muiden jumalanpalvelustilanteiden luonteeseen kuuluu myös yhteinen osallistuminen. Virret ja muu musiikki luovat yhteyttä ja auttavat seurakuntalaista itse osallistumaan toimitukseen. Tämä osallistumisen näkökulma ei kuitenkaan tarkoita sitä, että mitä tahansa musiikkia voitaisiin valita esitettäväksi kirkollisissa toimituksissa. Kanttoreilla ja muilla seurakunnan työntekijöillä on suuri vastuu siinä, että säilytetään hautajaisten jumalanpalvelusluonne musiikissa. Vastuuta on myös siinä, että osataan tasavertaisesti kohdata omaiset ja heidän toiveensa ja neuvotella siitä, mikä sopii jumalanpalveluksen musiikiksi. Joskus voi syntyä ristiriitatilanteita omaisten kanssa, jos heillä on käsitys, että siunaustilaisuus on yksin heidän juhlaansa. Silloin he voivat vaatia soitettavaksi itselle tärkeää musiikkia, joka on kuitenkin tilaisuuteen sopimatonta. Näissä tilanteissa heille voi kertoa tilaisuuden jumalanpalvelusluonteesta ja sen merkityksestä. (Helenelund & Mäntyranta 2003, 302.)

Musiikilla on kristillisen sisältölähtöisyyden lisäksi myös muita merkityksiä. Alku- ja loppumusiikilla on rituaalinen merkitys, kun arkkua kannetaan kirkkoon ja kirkosta pois. Musiikilla on surun keskellä hoitava ja eheyttävä merkitys. Urkumusiikin osuus korostuu, koska se jättää tilaa ajatukselle sanattomana musiikkina. Käsikirjakomitean välimietinnössä ”Jumalan kansan juhla” puhutaan soitinten merkityksestä jumalanpalveluksessa. Sen mukaan soittimilla on pystytty tulkitsemaan sellaisia asioita, joihin sanat eivät riitä. Hautajaisissa ollaan elämän ja kuoleman kysymysten keskellä ja siksi myös Jumalan suurten salaisuuksien äärellä, joita ihminen ei täysin ymmärrä. Musiikki auttaa kuitenkin pysähtymään näiden isojen asioiden edessä. Soitinmusiikki voi näissä tilanteissa puhua uskon lohdullista sanomaa armollisesta Jumalasta ja hänen hyvästä tahdostaan ihmistä kohtaan. Soitinmusiikin lisäksi virret ovat hautajaisissa tärkeitä. Niillä on vahva hengellinen ja yhteyttä luova merkitys. Yhteinen laulu yhdistää hyvinkin erilaisia ja eri elämäntilanteissa olevia ihmisiä. Toimituksissa virsi lisää tilaisuuden dialogisuutta ja seurakuntalaisen kokemusta omasta osallisuudesta tilaisuuteen. Näiden syiden vuoksi virren pois jättäminen toimituksesta edellyttää tarkkaa harkintaa. (Helenelund & Mäntyranta 2003, 308.)

5.2 Musiikin valintaperusteita

Kanttorin musiikillisen työn tarkoituksena on syventää musiikin keinoilla kirkon julistustyötä (Koivusalonen 2003b, 463). Musiikki siis tulisi valita sisältölähtöisesti. Kussakin seurakunnassa työntekijöiden tulisi keskustella ja tehdä yhteisiä ratkaisuja sen eteen, mitä toimituksissa käytettävältä musiikilta

edellytetään ja miksi. Jumalanpalvelusoppaan ”Palvelkaa Herraa iloiten” (Kirkkohallitus 2001) mukaan musiikin tyyli ei voi olla valintakriteerinä sen sopivuudelle jumalanpalvelukseen. Musiikin sopivuutta tulisi ennemminkin punnita sen mukaan, miten hyvin ja aidosti se välittää kussakin tilanteessa uskonelämän eri sisältöjä. Yhteinen linja seurakunnassa olisi hyvin tärkeää, jotta voidaan huolehtia siitä, että kaikkiin seurakuntalaisiin ja heidän toiveisiinsa suhtauduttaisiin tasapuolisesti ja johdonmukaisesti. Olisi tärkeää myös osata kertoa seurakuntalaiselle, mistä syystä toimitaan musiikkivalintojen suhteen niin kuin on sovittu toimia. Vaarana on, että toimituksen pastoraaliset ja sielunhoidolliset tavoitteet ovat ristiriidassa toimituksessa esitettävän musiikin kanssa. Musiikin tulee siis palvella kokonaisuutta. Kirjassa Kirkkomusiikin käsikirja Helenelund & Mäntyvaara (2003, 304) muotoilevat jumalanpalveluksen musiikkien kriteerit seuraavasti:

1. Liturginen kriteeri: Sopiiko musiikki liturgiaan?
2. Musiikillinen kriteeri: Onko musiikki hyvää?
3. Pastoraalinen kriteeri: Onko musiikki osallistuvan seurakunnan kannalta sopivaa?

Musiikin tarkoituksenmukaisuutta voi Helenelundin ja Mäntyvaaran mukaan tarkastella myös seuraavien kysymyksien avulla.

1. Mikä on musiikin tehtävä kussakin toimituksen kohdassa?
2. Miten ehdotettu musiikki toimii toimituksen kokonaisuudessa ja liturgisessa tehtävässään?
3. Onko ehdotetun musiikin laatu riittävän korkea?
4. Voiko musiikin toteuttaa niin, että sekä musiikilliset että liturgiset vaatimukset täyttyvät?
5. Sopiiko musiikki toimitukseen osallistuvien ihmisten elämäntilanteeseen?

Miten musiikki vaikuttaa toimituksen kokonaisuuteen on yksi tärkeä kysymys suunniteltaessa toimitusten musiikkia. Tyyllisesti on hyvä pyrkiä yhtenäisyyteen ja siihen, että muodostuu musiikillisesti eheä ja yhtenäinen kokonaisuus. Joskus kuitenkin muut syyt painavat enemmän, kuten sisällöllinen soveltuvuus. Musiikin tulee tukea toimituksen sanallista sanomaa ja seurakunnan rukousta ja ylistystä. Kysymyksen musiikin epäsopivuudesta herättävät esimerkiksi maalliset laulut ja muu sellainen musiikki, jonka koetaan rikkovan toimituksen sisällöllistä eheyttä. Toimituksessa ei tulisi olla esitystä vain musiikkiesityksen vuoksi. Joissakin tapauksissa omaisten toiveet vähemmän uskonnollisen musiikin piiristä saadaan sovitettua toimitukseen siten, että muodostuu hyvä kokonaisuus, jossa sisältö ei kärsi. Joskus voi olla myös hyvä, että omaiset saavat tuoda omaan elä-

mään kuuluvaa musiikkia toimitukseen. Silloin kirkko voi auttaa heitä kokonaisvaltaisempaan elämäntulkintaan, jossa he voivat ymmärtää, että koko heidän elämänsä on osa Jumalan suunnitelmaa. (Helenelund & Mäntyranta 2003, 303–310.)

Toimituksiin on tärkeä valita myös musiikillisesti riittävän korkeatasoista musiikkia. Toimitukset ovat luonteeltaan arvokkaita ja pyhiä tilaisuuksia, joten myös musiikin tulee korostaa tilaisuuden arvokkuutta. Kanttorilla on tässä tärkeä merkitys, koska hänellä on ammattinsa puolesta pätevyyttä arvioida musiikin tasokkuutta. Usein ammattilaisen näkemystä näissä asioissa kunnioitetaan. Ihmisillä on myös erilaiset musiikkimaut ja se vaikuttaa siihen, miten laadukkaana musiikkia pidetään. Kanttorin tulee ottaa huomioon omaisen musiikkimieltymykset arvioidessaan musiikin soveltuvuutta. Eri musiikkityyleissä laadukkuus tarkoittaa eri asioita, ja se edellyttää kanttorilta monipuolista asiantuntemusta. Toimitusten musiikin tyylillinen kirjo laajenee koko ajan ja kirkkomusiikon ammatilliset vaatimukset kasvavat sen myötä. (Helenelund & Mäntyranta 2003, 303–310.) Kanttorin osaaminen laittaa rajat esitettävälle musiikille, ja kanttori voi rajojen ylittyessä tarjota vaihtoehtoisia musiikkia tilalle.

Musiikkivalinnoissa on hyvä huomioida myös toimitukseen osallistuvien ihmisten yksilöllisyys. Eri ihmisiä puhuttelee erilainen musiikki. Tähän vaikuttaa muun muassa kulttuuritausta. Ihmistä puhuttelee usein parhaiten tuttu ja toivottu musiikki. Erilaisissa sosiaalisissa taustoissa ihailaan erilaista musiikkia. Kirkon ei tule väheksyä näitä erilaisia makumieltymyksiä ja suosia vain klassista perinteistä kirkkomusiikkia. Jos suositaan vain klassista musiikkia, se saattaa johtaa ihmisten vieraantumisen tunteeseen toimituksessa. Toisinaan klassisella musiikilla voi olla syvä vaikutus, vaikka se olisikin henkilölle uutta ja sellaista, mihin korva ei ole tottunut. Se voi nostaa ihmisen mielen arjen yläpuolelle ja kokemaan pyhää. Kaikille tulisi tarjota mahdollisuus valita perinteistä klassista musiikkia. Klassinen musiikki on luonteeltaan ajatonta ja voi yhdistää eri ikäisiä ja erilaisista kulttuuritaustoista tulevia ihmisiä. (Helenelund & Mäntyranta 2003, 303–310.)

Vaikka aina ei päädytä perinteiseen musiikkiin, kuitenkin tulee huolehtia siitä, ettei toimitusten pyhä luonne hautautuisi muun musiikin vaikuttaman tunnelman alle. Maallisen musiikin käyttö toimituksissa edellyttää siksi aina tarkkaa harkintaa. Laulumusiikissa on helpompi arvioida laulun sopivuutta toimitukseen, jos tarkastelee laulun sanoja. Kanttori on haastavan asian edessä harkitsemaan musiikkivalintoja toimituksiin. Olisi hyvä vaalia kirkon musiikkiperinnettä, jolla on vahvat perustelunsa. Toisaalta olisi hyvä olla avoin myös uudelle ja elää tässä ajassa ihmisten rinnalla. (Helenelund & Mäntyranta 2003, 303–310.)

5.3 Musiikin hoitava vaikutus surussa

Kanttorin on hyvä tunnistaa musiikin hoitavaa ja terapeuttista vaikutusta. Sen merkitys on erityisesti hautajaisissa suuri. Ihmisen kokemista suruista suurimpia on läheisen ihmisen menettämisestä tuleva suru. Musiikki on yksi surun kohtaamisen työväline. ”Musiikki on keino nostaa surun tunteita käsittelyyn tai peittää niitä silloin, kun niiden käsittelyyn ei ole voimia”. Musiikki nostaa esiin myös tiedostamattomia tunteita ja auttaa siten käsittelemään tunne-elämää syvemmin. Hautajaisissa soitetaan paljon perinteistä ja usein käytettyä musiikkia. Perinteisen surumusiikin on koettu lohduttavan hyvinkin erilaisia ihmisiä. On kuitenkin hyvin yksilöllistä, millainen musiikki auttaa surun käsittelyssä. (Rönty 2016, viitattu 17.12.2016.) Hautajaismusiikiksi voi valita perinteestä poikkeavan tyylistä musiikkia, ja monenlaista musiikkia toivotaankin hautajaisissa soitettavaksi. Usein ihmisille on erityisen läheistä sellainen musiikki, jota he itse ovat kuunnelleet ollessaan nuoria aikuisia.

Musiikin valinnassa on tärkeää ottaa huomioon, millaisesta musiikista vainaja on pitänyt. Hautajaiset ovat kuitenkin enemmän surevia omaisia varten. Myös uskonnottomien ihmisten hautajaisissa musiikki on vahvasti esillä. Klassinen musiikki on perinteisesti ollut suosittua ja sitä suositaan edelleen. Se koetaan arvokkaaksi ja ajattomaksi. Ikä vaikuttaa siten, että mitä nuoremasta ihmisestä on kyse, sitä laajemmin eri tyylistä toivotaan musiikkia soitettavaksi. (Rönty 2016, viitattu 17.12.2016.) Ihan eri tyylistä tuleva musiikki voidaan sovittaa tilanteeseen sopivaksi. Esimerkiksi urkusovituksen voi tehdä niin, että melodia tunnistetaan, mutta tyyli on vakavampi ja arvokkaampi ja säilyttää siksi tilaisuuden arvokkuutta.

6 SIUNAUSTILAISUUS

6.1 Siunaustilaisuuden luonne

Hautaan siunaaminen on pieni jumalanpalvelus, jossa rukoillaan vainajalle iankaikkista elämää ja omaisille voimaa ja lohdutusta. Se on jumalanpalvelusluonteensa perusteella julkinen tilaisuus, johon kuka tahansa ihminen saa tulla (Ryhänen (päätoim.) 2007, 149). Siunaustilaisuus on osoitus luottamuksesta Jumalan rakkauteen ja ylösnousemuksen toivoon. Siinä etsitään elämän tarkoitusta, haetaan lohtua, pyydetään siunausta ja kiitetään elämän lahjasta (Helenelund & Mäntyranta 2003, 301). Tilaisuus toteutetaan kirkkokäsikirjan järjestyksessä ja sen ohjeiden mukaan. Yksin- ja kuorolaulujen tulee olla sanoitukseltaan tilaisuuteen sopivaa hengellistä musiikkia. Hautaan siunaaminen noudattaa sanajumalanpalveluksen perusrunkoa: Johdanto, Sana, Siunaaminen ja Päätös. Kaava tarjoaa kuitenkin monia vaihtoehtoja erityistilanteiden huomioon ottamiseksi. Hautaus-tilaisuuteen liittyvän musiikin tarkoituksena on julistaa kristillistä uskoa ja toivoa sekä välittää lohdutusta ja rauhaa. Urkumusiikin ja virsien lisäksi siunaustilaisuus voi sisältää muuta musiikkia, esimerkiksi yksinlaulua, kuorolaulua tai instrumenttimusiikkia. Omaiset eivät usein ole perillä siunaustilaisuuden jumalanpalvelusluonteesta, ja siksi heille tulee siitä kertoa, kun suunnitellaan siellä esitettävää musiikkia. (Helenelun & Mäntyranta 2003, 301.)

Siunaustilaisuuden kaavoja käsitellään tarkemmin luvussa 4. Kaavat mahdollistavat hyvinkin paljon soveltamista. Siihen liittyy eri seurakunnissa monenlaisia käytäntöjä ja niistä kannattaa varmistua etukäteen. Siunaustilaisuus alkaa yleensä kirkonkellojen soitolla. Yksi kirjoittamaton sääntö joissakin seurakunnissa on, että kirkonkellot lyövät ensin sattumanvaraisesti, ja lopuksi tauon jälkeen kolme kertaa hitaasti. Tämä symboloi pyhää kolminaisuutta. Näiden kolmen kellonlyönnin jälkeen kanttori voi aloittaa soiton. Tämä aloituskäytäntö kannattaa tarkistaa papilta tai suntiolta, miten sen kanssa toimitaan. Joissakin siunaustilaisuuksissa, varsinkin jos kelloja ei ole, tilaisuus alkaa kellon ollessa tasan. Usein tilaisuus alkaa kanttorin alkusoitolla. Siunaustilaisuudesta lähdetään usein haudalle. Sinne kanttori huolehtii virsien sanat saattoväelle. Kannattaa ottaa mukaan myös äänirauta, jolloin virren korkeus löytyy paremmin. Papin kanssa kannattaa keskustella etukäteen hautaushetken kulusta.

6.2 Alku- ja loppusoiton valinta

Usein siunaustilaisuuden alku- ja loppusoiton valinta jää kanttorille, tai kanttori tekee valinnat yhdessä omaisten kanssa. Kanttorin kannattaa tehdä musiikkivalintoja omaisten näkökulmasta. Jotain on hyvä tietää vainajasta ja omaisista, jotta valintaa on helpompi tehdä. Tietoja voi kysellä papilta tai olla itse suoraan omaisiin yhteydessä. Tavallisimmin toivotaan tuttua musiikkia, mutta kannattaa jatkuvasti tutustua myös uusiin kappaleisiin. Vähitellen sitten oma ammattitaito karttuu, ja on helpompi tehdä valintoja. Opinnäytetyön lopussa on lyhyt lista surusoitoista (luku 13). Siinä on tärkeimpiä surumusiikkeja hautajaisiin. Muita surumusiikiksi kelpaavia kappaleita löytyy paljon. Surumusiikiksi voi soittaa myös virteen liittyvän koraalialkusoiton, joita on tarjolla valmiiksi kirjoitettuna paljon. Sen voi improvisoida myös itse. Koraalialkusoittona voi olla esimerkiksi vainajan lempivirsi. Vaikeuksia voi aiheuttaa tilaisuudet, joihin toivotaan haastavia kappaleita. Tällaisia voivat olla esimerkiksi Beethovenin 9. tai Mozartin 40. sinfonia. Toive voi olla myös jostakin kanttorille vieraasta genrestä, ja sovitus pitäisi tehdä nopeasti uruille. Useimmiten näissä tilanteissa päästään yhteisymmärrykseen tai kompromissiin asiasta keskustelemalla. (Jussila-Gripentrog 2003, 389.) Valinnoissa tulee ottaa huomioon musiikin soveltuvuus jumalanpalvelukseen. Myös oma taitotasolaittaa rajat esitettävälle musiikille. Valintaperusteita käsitellään enemmän luvussa 5.

6.3 Muu musiikki siunaustilaisuudessa

Alku- ja loppusoiton ohella virsi on hyvin keskeinen osa siunaustilaisuuden musiikkia. Hautajaisten virsiä ja niiden alkusoittoja käsitellään enemmän luvussa 8. Alku- ja loppusoittojen sekä virsien lisäksi siunaustilaisuuteen saattaa liittyä myös muuta musiikkia. Omaiset saattavat toivoa yksinlaulua tai muuta musiikkiesitystä kanttorilta. Näihin ehtii usein valmistautua ihan hyvin. Joskus omaiset ovat itse järjestäneet jonkin musiikkiesityksen, ja kanttorilta saatetaan pyytää siihen säestys. On tärkeää saada näihin etukäteen nuotit, jotta niihin voi hyvin valmistautua. Kanttorin kannattaa itse pyytää nuotteja ja varmistella muitakin mieleen tulevia käytännön asioita. Aina tulee eteen kuitenkin tilanteita, jolloin pitää yhtäkkiä soittaa tai säestää. Näihin kannattaa kehittää itselle selviytymiskeinoja. Kokemuksen kertyminen auttaa tässä paljon. Siunaustilaisuuden musiikkivalintoihin liittyvät kysymykset musiikin soveltuvuudesta kirkkoon ja jumalanpalvelukseen. Tätä aihetta on käsitelty tarkemmin luvussa 5. Siunaustilaisuuteen sopimaton musiikkiesitys voidaan usein siirtää muistotilaisuudessa esitettäväksi.

7 MUISTOTILAISUUS

7.1 Muistotilaisuuden luonne

Muistotilaisuus on luonteeltaan yksityistilaisuus, ja omaiset voivat päättää keitä sinne kutsutaan (Ryhänen ym. 2007, 153). Useimmiten kanttori ja pappi osallistuvat myös muistotilaisuuteen. Omaiset voivat kuitenkin päättää pyytävätkö pappia ja kanttoria mukaan. Erityisesti maaseudulla osallistutaan muistotilaisuuteen seurakunnan puolesta, mutta aina isommissa seurakunnissa ei ole mahdollista jäädä muistotilaisuuteen, jos toimituksia samalle päivälle on useita. Muistotilaisuus on useimmiten seurakuntatalolla tai muussa julkisessa tilassa. Joskus tilaisuus on myös kotona, varsinkin jos saattojoukko on pieni. Kotiin mentäessä kanttori yleensä huolehtii mukaan virsikirjat kaikille. Seurakuntatalolla kirjat ovat valmiina.

Kanttorin ei yleensä tarvitse ottaa vastuuta muistotilaisuuden juontamisesta, vaan sen hoitaa pappi tai joku saattoväen joukosta. Kanttorin tehtävä on olla läsnä ja käytettävissä musiikillisiin tehtäviin tarvittaessa. Muistotilaisuus on luonteeltaan vapaampi tilaisuus ja myös musiikit voidaan valita vapaammin omaisten mieltymysten mukaan. Muistotilaisuuden kulusta voi omaiset päättää itse, mutta pappi voi olla tukena sen suunnittelussa. (Ryhänen ym. 2007, 153.) Kanttorin tehtävässä säestäminen on keskeistä. Niin siunaustilaisuudessa kuin muistotilaisuudessaakin musiikilla on tärkeä merkitys: yhteinen laulu ja musiikkiesitykset lämmittävät muistotilaisuuden tunnelmaa. Sinne sopivat virsiksi samat virret kuin siunaustilaisuudessa mutta lisäksi sellaisetkin vainajan lempilaulut, jotka eivät tunnu soveltuvan siunaustilaisuuteen. (Korpela 2005, 115.)

Muistotilaisuuden aluksi omaiset ottavat vastaan saattoväen. Tässä on luonteva tilaisuus osoittaa suruvalittelut. Ohjelmaan voi sisällyttää surun jakamista, muistelemista, omaisten tukemista, esirukousta ja myös iloisempiakin muistoja vainajasta. Ohjelmaa voidaan rakentaa muistosanojen, adressien luvun, pyydettyjen puheenvuorojen, virsien, laulujen, runojen ja muun musiikin varaan. Myös vapaalle sanalle voidaan jättää tilaa. Muistotilaisuus voi olla hyvin monenlainen, ja yksinkertaisimmillaan lyhyt kahvitteletilaisuus ilman musiikkiakin voi olla hyvin vaikuttava. (Ryhänen ym. 2007, 153.)

7.2 Muistotilaisuuden musiikkivalinnat

Muistotilaisuuden musiikista päättävät omaiset itse, mutta kanttori ja pappi voivat olla tukena auttamassa virsien valinnassa. Joskus omaisilla on kanttorille toiveita musiikin suhteen. He saattavat pyytää esitettäväksi jotain laulua tai muuta musiikkikappaletta. Aina kaikkea ei ole kuitenkaan mahdollista toteuttaa omaisten toiveiden mukaisesti. Kanttorilla on koulutuksensa perusteella vahvemmin hallussa klassisen puolen musiikki, ja jos toiveet ovat ihan eri genreistä, voi olla liian haastavaa toteuttaa omaisten toiveita tyydyttävällä tavalla. Kanttori voi tällaisissa tapauksissa ehdottaa, että omaiset pyytäisivät jonkun saattoväestä tai muualta esittämään kappaletta. Omaiset ovat usein valmiita maksamaan hyvää musiikkia. Tällaisissa tilanteissa kanttori voi olla tukena artistin etsimisessä. Kanttori voi myös ehdottaa musiikkikappaletta soittamista nauhalta. Varsinkin seurakuntataloissa on usein ihan hyvät äänentoistovälineet. Se kannattaa kuitenkin varmistaa etukäteen. Omaisten toiveista kannattaa varmistua hyvin etukäteen, jotta kaikki sujuisi hyvin. Jos esimerkiksi tarvitaan säestys johonkin ennestään tuntemattomaan lauluun, kanttori tarvitsee aikaa etsiä nuotti ja transponoida se hyvälle korkeudelle ja harjoitella se (Korpela 2005, 116). Toisilta tämä onnistuu nopeammin, mutta erityisesti aloittelevan kanttorin kannattaa varmistaa omaisten toiveet tarkasti, etteivät liian isot haasteet tule tilanteessa yllätyksenä.

Muistotilaisuuden paikka vaihtelee, ja aina tilassa ei ole säestyssoitinta tai se on huono. Yhteislaulua tukee hyvä säestys, mutta jos säestyssoitin puuttuu, kanttorin tehtävänä on toimia saattoväen esilaulajana. Hyvin soivasta ja kantavasta lauluäänestä on kanttorille paljon hyötyä näissä tilanteissa. Esilaulu on tärkeää, vaikka olisi soitinkin. Säestäessä on hyvä näyttää lähdöt selkeästi, ja laulamalla on tärkeää näyttää erityisesti säkeistöjen alut. Ääniraudasta on hyötyä tilanteissa, joissa säestyssoitin puuttuu. Ilman säestystä laulettava yhteislaulu kannattaa ottaa virsikirjan korkeutta matalampaa, koska tavallisen seurakunnan on helpompi laulaa siten. Virsiä ja niiden säestämistä käsitellään enemmän seuraavassa luvussa.

8 VIRRET JA VIRSIEN ALKUSOITOT

8.1 Virsien merkitys hautajaisissa

Kristilliseen perinteeseen ja luterilaiseen yhteisölliseen perinteeseen on kuulunut aina yhteinen laulu enemmän tai vähemmän. Uudessa testamentissa Efesolaiskirjeessä seurakuntaa kehoitetaan: ”Veisatkaa yhdessä psalmeja, ylistysvirsiä ja hengellisiä lauluja, soittakaa ja laulakaa täydestä sydäimestä Herralle” (Raamattu 1993, Ef. 5:19). Virren veisuussa yksittäinen seurakuntalainen pääsee osallistumaan henkilökohtaisesti. Virsilaulu yhdistää ihmisiä ja antaa heidän kokemuksilleen yhteiset sanat. (Vapaavuori 2004, 27.) Virsi on rukousta. Kuten muukin musiikki, virsi pystyy koskettamaan ihmistä enemmän kuin pelkät sanat. Tutuksi on tullut sanonta, että joka laulaa, se rukoilee kahdesti. Siunaustilaisuudella on luterilaisessa kirkossa jumalanpalvelusluonne, kuten aiemmin olen jo maininnut. Samoin kuin jumalanpalveluksessa yleensä, myös hautajaisissa virsilaulu on yksi tärkeä osa tilaisuutta.

8.2 Virsien valinta

Virret siunaus- ja muistotilaisuuteen valitsee omaiset yhdessä papin tai kanttorin kanssa. Usein pappi sopii virret valmiiksi omaisten kanssa ja ilmoittaa ne kanttorille. Joskus taas kanttori sopii suoraan omaisten kanssa virsistä tai saattaa päättää ne itse. Kanttorin kannattaa tuntea hyvin virsikirja. Se helpottaa virsien valintaa, ja jos yhtäkkiä joutuu valitsemaan sopivan virren johonkin hetkeen, on helpompi löytää se virsikirjasta. Erityisesti hautaukseen sopivia virsiä ovat esimerkiksi virret 242–249 ja 604–632, mutta nämä eivät rajoita virsivalintaa. Virreksi siunaustilaisuuteen voi ottaa esimerkiksi vainajan lempivirren tai lasten virren, sen mukaan mikä sopii vainajalle ja omaisille. Hyvinkin valoisat virret voivat soveltua hautajaisiin; ne voivat lohduttaa ja tuoda toivon näkökulmaa. Omaisille tärkeitä valintaperusteita ovat tutuus ja kokemus aikaisemmista hautajaisista. Sen vuoksi useat omaiset päätyvät samoihin virsiin; esimerkiksi virsi *Oi Herra, jos mä matkamies maan* (vk 631) ja virsi *Oi Herra, luoksein jää* (vk 555) ovat hyvin usein käytettyjä. Näiden lisäksi omaisille kannattaa esittää muitakin vaihtoehtoja. (Sihvo 1992, 272.) Usein seurakunnassa on hautajaisiin sopivien virsien luettelo tai vihkonen, jota voidaan käyttää hautajaisissa. Sellaisen voi koota myös itse.

8.3 Säestäminen

Säestyksen tarkoitus on tukea seurakunnan laulua. Tärkeitä asioita siinä ovat selkeys, rytmikkyys ja laulavuus (Kiiskinen 2003, 348). Säerajat tulee luoda hengittäviksi, eli laulun hengitykselle jätetään tilaa. Alkusoitolla osoitetaan virren tempo ja luonne. Mitä enemmän alkusoitto viestittää ja houkuttelee laulamaan, sitä helpompi on siihen lähtää mukaan säkeistön alkaessa. Säestyksessä viestittäviä asioita voi liioitella, koska akustiikka usein pyöristää kuulokuvaa. Suomessa on usein koettu ongelmaksi virsilaulun laahaavuus ja hitaus. Laulaminen käy silloin raskaaksi ja epämukavaksi. Tempo tulee määrätä sen mukaan, mikä on virren luonne ja mikä tukee laulettavuutta. (Kiiskinen 2003, 349.)

Hautajaisissa äänikerrat saavat olla pehmeitä ja hiljaisia, mutta virren säestyksessä on hyvä olla kuitenkin sen verran äänikertoja, että seurakunta pystyy nojaamaan laulussa säestykseen. Säestyksessä on tärkeää huolehtia perusasiat kuntoon (tempo, hengittävyys ym.). Yksinkertainen säestys, jossa perusasiat ovat kunnossa, toimii usein paremmin kuin vaativa säestys, joka murtuu. Kanttorin motoristen taitojen lisääntyessä voi säestyksen vaativuutta ja monipuolisuutta lisätä. Vaihtelua nykyisten koraalikirjojen säestyssatsiin tuovat esimerkiksi vanhojen koraalikirjojen satsit tai muut laulukirjat. (Kiiskinen 2003, 344.) Seurakunnan nuottikokoelmista löytyy usein paljonkin erilaista materiaalia, ja niihin kannattaa tutustua. Oma improvisointi laajentaa myös mahdollisuuksia säestyksessä. Kirkkomusiikin koulutus antaa hyvän pohjan improvisoida itse alkusoitto virteen. Alkusoiton tai oman säestyssatsin voi valmistella etukäteen ja kirjoittaa se ylös, jos hautajaistilanteessa tuntuu vaikealta luottaa onnistumiseen. Jos improvisointi ei ole oma vahvuusalue, kanttorin työssä pärjää hyvin ilmankin. Myös äänikertojen valinnalla ja vaihtelulla ja trio-soitolla voi tuoda säestykseen väriä ja vaihtelua. Säestyksessä kannattaa perehtyä virren sanomaan. Sieltä voi löytyä vinkkejä virren musiikilliseen ilmaisuun ja äänikertojen valintaan. Virret kannattaa soittaa läpi muutama kertaan ennen hautajaisia, ja kannattaa laulaa myös itse mukana. Itse laulaessa huomaa paremmin, millaiset asiat säestyksessä helpottavat laulamista.

Alkusoittoihin löytyy valmiiksi paljon nuotteja. Yleisimmin käytettyjä on Ahti Kuorikosken punainen alkusoittokirja ja Fazerin violettikantiset kirjat. Muitakin kirjoja löytyy hyvin, ja niihin kannattaa vähitellen työtä tehdessä perehtyä. Virren alkusoitoksi kelpaa aivan hyvin pätkä virren alusta tai lopusta soitettuna. Erityisesti jos taitotaso ei ole vielä kovin korkea, kannattaa keskittyä soittamaan hyvin sen minkä osaa, ennen kuin lähtee valitsemaan vaikeasti opeteltavia alkusoittoja ja muuta musiikkia. Siitä perusosaamisesta on sitten hyvä alkaa laajentaa eteenpäin. Ensimmäisiä hautajaisia ja

muita sijaisuuksia soittaessa on haasteensa siinäkin, että hahmottaa tilaisuuden rakenteen. Kerralla ei kannata ladata liian suuria haasteita sekä musiikkiin että uudessa tilanteessa käyttäytymisen harjoitteluun. Erityisesti virren alkusoitto on sellainen paikka, jossa voi päästää itsensä vähemällä. Materiaalia kuitenkin siihen löytyy, ja valmistautumisajan riittäessä siihenkin kannattaa panostaa.

Uudessa tilanteessa ja jännittäessä helppokin virsi tai alkusoitto saattaa horjua. Tällaisessa tilanteessa kannattaa muistaa, mitkä asiat ovat tärkeimpiä, jotta lopputulos kuulostasi mahdollisimman hyvältä ja palvelisi tarkoitustaan. Ensimmäinen asia, josta kannattaa huolehtia, on jatkuvuus. Virren säestämässä ei voi soittoa keskeyttää ja aloittaa alusta. Se menee kuin juna eteenpäin, vaikka mitä virheitä ja kompurointeja tulisi eteen. Virren säestyksessä on olennaista tukea laulua melodian soitolla. Tavallinen seurakuntalainen ei aina ole perillä virsien melodioista ja siksi on tärkeää tuoda sitä esille. Jos laulu on hyvin tuttu, vähenee tarve toistaa melodia säestyksessä. Jos kanttorilla itsellään on kantava lauluääni, silloin melodian kokoaikainen soittaminen ei ole niin olennaista. Myös bassolinja on erittäin tärkeä säestyksessä. Voidaan sanoa, että säestys toimii jo silloin, kun basso ja melodia soivat. Kun virsisäestys horjuu jännityksen tai muun tekijän vuoksi, kannattaa siis nojautua basso- ja melodialinjoihin. Väliääniä voi jättää soittamatta, kunnes pääsee horjuvan hetken yli, ja taas pystyy soittamaan koko satsia.

8.4 Uruilla ja pianolla säestämisen eroista

Useimmiten siunaustilaisuudessa säestyssoittimena on urut ja muistotilaisuudessa piano (tai flyygeeli). Samat säestyksen peruseriaatteet koskevat säestämistä molemmilla soittimilla. Kirkkomusiikin koulutuksessa annetaan riittävät perusteet säestämiseen sekä uruilla että pianolla. Suurin ero näiden soitinten välillä on se, että uruilla ilmaisen dynaamiset vaihtelut tapahtuvat äänikertojen vaihtelun avulla, kun taas pianossa äänen voimakkuutta voi säädellä kosketuksella. Isoissa uruissa voimakkuuksien vaihtelu saattaa olla todella suuri, ja äänen voima yltää hiljaisesta hyminästä mahdollisimpaan pauhuun (Annala 2003, 501). Pianossa taas dynamiikka on paljon hienovaraisempaa. Pianossa ääniä voi sitoa toisiinsa pedaalin avulla, mutta uruissa sitominen pitää hoitaa koskettimien kautta. Molemmissa soittimissa agogiikalla ja artikulaatiolla on iso merkitys. Urujen ja pianon soitolla on paljon yhtäläisyyksiä esimerkiksi siinä, että pyritään välttämään käsissä ja koko kehossa ylimääräisiä jännityksiä. Urujen ja pianon soittotaidot tukevat toisiaan. Kuitenkin ne ovat ihan eri soittimet, ja niiden soittotaitoa kannattaa pitää yllä säännöllisellä harjoittelulla.

8.5 Esilaulaminen

Laulaminen on kanttorin työssä urkujen ja pianon ohella hyvin tärkeä instrumentti. Virsien ja laulujen säestyksessä kanttori toimii esilaulajana. Vahvasta ja terveestä äänestä on siksi paljon hyötyä kanttorin työssä. Esilaulussa on tärkeää näyttää erityisesti säkeistöjen alut. Kirkkomusiikin koulutus antaa ihan hyvän perustan lauluun kanttorin työssä. Laulua kannattaa harjoittaa riittävästi ja kiinnittää äänen huoltoon huomiota, että taidot pysyvät yllä. Virsiä ja muita lauluja säestäessä oma laulu ja soitto tukevat toisiaan. Itse laulaessa on helpompi huomata, millä tavalla soittamalla säestys tukee seurakuntalaulua parhaiten. Samanaikainen säestäminen saattaa myös vaikeuttaa laulua, koska soittoasento ei ole aina ideaali laulua ajatellen. Soittoasentoon kannattaa kiinnittää huomiota myös laulun näkökulmasta. On tärkeää avata ääntä ennen jokaista tilaisuutta. Myös riittävän aikainen herääminen ennen tilaisuuden alkua auttaa kehoa valmistumaan laulamiseen.

9 TILOJEN JA SOITINTEN VAIKUTUS

9.1 Tilan huomiointi soittamisessa

Tila vaikuttaa paljon esitettävän musiikin kuulokuvaan. Musiikin voimakkuus ja kokonaiskuulokuva saattavat kuulostaa erilaiselta seurakuntalaisen paikalle penkkiin kuin urkurin paikalle urkujen välittömään läheisyyteen. Kun kanttori tutustuu soittimeen ja tilaan, on hyvä tarkistaa äänikertoja välittaessa, miltä musiikki kuulostaa kauemmaksi. Tässä voi käyttää apuna kaveria tai toista seurakunnan työntekijää siten, että toinen soittaa ja toinen kuuntelee. Esittäjän tulee ensin hahmottaa, millaisen kuulokuvan hän haluaa kuulijalle välittää. Sen jälkeen valitaan tekniset keinot, joilla tähän tulokseen parhaiten päästään. Näitä teknisiä keinoja ovat esimerkiksi rekisteröinti, tempo ja artikulaatio. Kaikessa tulee ottaa huomioon akustiikan tekemä vaikutus. Akustiikka viimeistelee esittäjän soittaman musiikin. (Koivusalo 2003a, 517.) Jos tila esimerkiksi puurouttaa helposti soittoa, artikulaatio kannattaa tehdä korostetummin. Ääni saattaa isoissa kirkkoissa tulla viiveellä, ja se tuo haasteita soittajalle tempon säilyttämisessä. Harjaantuminen tässä auttaa asiaa. Tila vaikuttaa ihmisen kokemukseen musiikista myös visuaalisesti. Kuulija liittää kirkossa kuulemaansa musiikkiin hengellisiä merkityksiä helpommin kuin konsertissa kuulemaansa samaan musiikkiin. (Kurkela 2004, 11.)

9.2 Soittimet ja tilat

Ennen 1800-lukua kirkkomusiikissa esitettiin lähinnä oman aikansa musiikkia (Koivusalo 2003a, 518). Romantiikan aikaan kiinnostuttiin vanhemman musiikin esittämisestä ja 1900-luvulla alettiin tehdä kunkin aikakauden mukaisia tyylisoittimia. Tämä antoi mahdollisuuksia tavoitella musiikin autenttisuutta. Soitinten tyylinmukaisuus asettaa kuitenkin omat rajoituksensa esitettävälle musiikille. Barokkiurilla on vaikeampi rekisteröidä kovin romanttista musiikkia ja toisin päin. Jos kirkossa on barokkiurut, sille on helpompi valita sen aikakauden musiikkia. Se ei kuitenkaan estä romantiikan ja uudemman musiikin esittämistä kokonaan, vaan hyvin valituilla rekistereillä voidaan saada melko hyvää tulosta aikaan. On usein vaikea tavoittaa musiikissa autenttisuutta, jos soitin on väärän tyylinen ja tila akustiikaltaan erilainen verraten siihen, millaiseen tilaan musiikki on alun perin suunniteltu. Aina musiikin ei kuitenkaan tarvitse tavoitella täydellistä autenttisuutta, vaan siinä saa olla esittäjän ja tämän hetken tunnelma.

Usein kanttori työskentelee pääasiassa yhdessä kirkossa. Sen ei pidä antaa rajoittaa liikaa musiikin monipuolisuutta. Suurin osa vanhemmasta kirkkomusiikista on sävelletty suuriin, akustiikaltaan muhkeisiin katedraaleihin, ja kuitenkin tämän päivän kanttori käyttää samaa musiikkia esimerkiksi hautajaisissa pienessä kappelissa vaatimattomilla uruilla. Gospel-musiikilla on taas omanlaiset vaatimukset tilalle, ja parhaimmin tilaksi soveltuu akustiikaltaan kuivempi tila. (Koivusalo 2003a, 518.) Kanttori voi oman kertyneen ammattikokemuksen nojalla arvioida, millainen musiikki soveltuu tilan ja akustiikan puolesta soitettavaksi hautajaisissa. Akustiikkaan vaikuttaa tyhjän salin lisäksi yleisö. Jos salissa on paljon väkeä tai teksteilejä, akustiikka muuttuu kuivemmaksi.

Kun kanttori suunnittelee ohjelmistoa uruille, ensin tulee ottaa selville soittimen mahdollisuudet. Mahdollisuuksia määrittävät muun muassa äänikertavalikoima, koneistotyyppi, viritys ja tyyli. Parhaiten uruilla soitettavaksi soveltuu tyylin mukainen musiikki ja siitä kannattaa aloittaa. 1900-luvulla rakennettiin paljon myös kompromissiurkuja, joissa pyrittiin yhdistämään tyyliä samaan soittimeen. Tämä tarkoitti kuitenkin sitä, että laatuvaatimuksista jouduttiin tinkimään erityisesti soinnissa. Tällaisilla soittimilla pystyy kuitenkin esittämään tyydyttävästi eri tyylien musiikkia. (Jussila-Gripentrog 2003, 393.)

9.3 Rekisteröinti

Hautajaisiin sopii hiljaiset ja pehmeät äänikerrat. Trio-kappaleissa voi melodiaksi valita selkeämmän äänikerran. Esimerkiksi kieliäänikerroista hautajaisiin hyvin sopii oboe-äänikerta. Rekisteröintiin vaikuttaa monet asiat; tärkeitä asioita ovat ainakin urkujen koko, soinnilliset ominaisuudet, valittu soittotapa, tilan akustiikka ja seurakunnan laulun voimakkuus. Tavoitteena on musiikillisesti tasapainoinen ja tilaisuuteen sopiva kokonaisuus. Urkujen prinsipaalit ovat olleet perinteisesti säestyksen perusta. Niihin voidaan tarvittaessa lisätä voimaa ja sävyä muilla äänikerroilla. (Kiiskinen 2003, 348.) Prinsipaalit on myös varma valinta, jos joutuu yhtäkkiä soittamaan itselle vierailta uruilla, joihin ei ole ollut mahdollisuutta tutustua etukäteen. Urkumusiikin alkuperäisistä esityskäytännöistä kannattaa olla tietoinen, jotta osaa tehdä tyylinmukaisia äänikertavalintoja. Rekisteröinti on myös makukysymys. Samoja kappaleita usein esitettäessä kannattaakin muuttaa rekisteröintiä, jotta kappaleet pysyvät tuoreina. Kokemus tuo varmuutta rekisteröintiin, ja uuteen soittimeen tutustuminen käy silloin nopeampaa.

10 KANTTORIN HENKINEN, HENGELLINEN JA SOSIAALINEN ROOLI

10.1 Puhetta musiikin kautta

Kanttorin tärkein tehtävä hautajaisissa on puhua musiikin kautta kristillisestä ilosanomasta ja lohdutuksesta. Musiikin merkitystä hautajaisissa käsitellään tarkemmin luvussa 5. Kanttorin on hyvä tietää vainajasta ja omaisista jotain, että voi tehdä musiikkivalinnat ja ilmaisun erityisesti heitä ajatellen. Musiikki ja sana muodostavat yhden kokonaisuuden, ja niiden tulee tukea toisiaan. Musiikillisen osaamisen lisäksi kanttorin työssä ovat tärkeitä sosiaaliset valmiudet ja tilannetaju. Kanttori joutuu yllättäen uusiin tilanteisiin usein, koska jokainen tilaisuus on erilainen ja saattojoukon ja vainajan näköinen. Vähitellen työtä tehdessä oppii paremmin heittäytymään ja luovimaan tilanteissa. Tässä luvussa vedän yhteen tietoa ja ajatuksia kanttorin rooleihin liittyvistä asioista. Kyselyn yhteydessä asioita on käsitelty jo jonkin verran (luku 3) ja myös muissa luvuissa on sivuttu asiaa.

10.2 Surevan ihmisen kohtaaminen

Surevan ihmisen kohtaamista usein arkaillaan ja mietitään, mitä hänelle voisi sanoa. Yksinkertaiset koruttomat sanat riittävät. Hiljaisuus ja lämmin kohtaava katse ja hetki ovat usein merkittävämpiä kuin puhuminen. Tavallisesti sureva toivoo, että hänen lähelleen uskalletaan tulla (Aalto & Gothoni 2009, 67). Kohdatessa voi ilmaista osanottoa lyhyesti, esimerkiksi ”Otan osaa”, jos se tuntuu luontevalta. Ihmiset ovat erilaisia ja erilainen lähestyminen tuntuu luontevalta eri ihmisille. Kannattaa etsiä omaa tapaa olla luonnollinen ja surevaa kunnioittava. Kanttorin on hyvä tietää ihmisen surutyöstä, jotta kohtaamiset olisivat hyviä ja kunnioittavia. Suru on kokonaisvaltainen tila, jossa käydään erilaisia tunteita läpi. Niitä ovat esimerkiksi tuska, epätoivo, ahdistus, uupuminen, masennus ja pelko. (Piironen & Wiklund 2008, 94.) Yhtäkkisissä surun aiheissa reaktiot ovat paljon voimakkaampia kuin tapauksissa, joissa suruun on pystynyt valmistautumaan. Surun käsittelyssä on myös vaihteita. Surevaa kohdatessa kannattaa pyrkiä huomioimaan ja sallimaan ihmisen erilaiset tunne-reaktiot. Niille voi jättää tilaa, ja opetella aistimaan toisista ihmisistä, millainen käyttäytyminen heitä palvelee parhaiten. Papilla on koulutuksensa puolesta enemmän ammatillista pätevyyttä surevan ihmisen kohtaamiseen ja sielunhoidolliseen työhön. Kanttori voi käyttäytymisessä seurata papin esimerkkiä, kuten kyselyyn vastaajatkin neuvovat.

10.3 Sosiaaliset kohtaamiset

Muistotilaisuudessa kanttori ja pappi saattavat päätyä istumaan lähiomaisten tai muiden ihmisten viereen. Niissäkin tilanteissa voi opetella huomioimaan tilannetta hetkessä. Eri hautajaisissa on erilainen tunnelma. Jos kuolema on ollut odotettavissa ja kyse on vanhan ihmisen luonnollisesta kuolemasta, tunnelma voi olla hyvinkin iloinen. Kokemus auttaa vaistoamaan tilanteen luonnetta, ja toimimaan sen edellyttämällä tavalla. Ei ole mitään tiettyä kaavaa minkä mukaan pitäisi käyttäytyä. Voi kuitenkin hakea ammatillista identiteettiä, miten haluaa käyttäytyä näissä sosiaalisissa tilanteissa. Jokainen kanttori on persoonaltaan erilainen, ja voi myös oman persoonansa mukaisesti tehdä työtä.

11 MUUT KANTTORIN TYÖTEHTÄVÄT

11.1 Musiikin harjoittelutyö

Musiikin harjoittamistyölle kannattaa varata riittävästi aikaa. Asiaa helpottaa, jos kalenterista löytää paikan harjoittelemiselle. Omista aikatauluista kannattaa pitää kiinni, niin asiat tulee tehtyä. Kanttorin työssä työaikaa ei ole merkittynä ylös, joten vastuu työn tekemisestä on kanttorilla itsellään. Valmiuksia musiikin harjoittamistyöhön on antanut kirkkomusiikin koulutus. Usein hitaasti soittaminen nopeuttaa oppimista. Jos harjoittelu jatkuu pitkään, kannattaa huolehtia kuulonsuojauksesta. Tavalliset korvatulpat toimivat ihan hyvin. On olemassa myös muusikon korvatulppia, joissa ääni vaimentuu tasaisemmin kaikilla korkeuksilla, ja kuulokuva on siksi tarkempi. Paljon soittaessa on tärkeää huolehtia myös hyvästä ergonomiasta. Aina urkujen soittopöydän ja istuimen väliset mittasuhteet eivät ole hyvät kaikenkokoisille soittajille. Penkin korkeus kannattaa säätää niin hyväksi kuin mahdollista, ettei kehoon kertyisi ylimääräisiä jännityksiä. On tärkeää myös jaloitella ja palauttaa kehoa soiton välissä. Vapaa-aikana harrastettu liikunta auttaa kehoa pysymään kunnossa niin, että soittokunto on parempi.

Ennen hautajaisia tulee herätä riittävän aikaisin, että ääni on valmiina lauluun. Äänen lämmittely eli niin sanottu äänen avaus on tärkeää. Se auttaa laulua tulemaan luonnollisesti ja pakottomasti. Hautajaisten nuotit kannattaa laittaa hyvin järjestykseen ennen tilaisuutta ja miettiä tilaisuuden kulku tarkasti etukäteen. Silloin soittoon ja lauluun pystyy itse tilanteessa keskittymään paremmin. Kannattaa varmistaa hyvissä ajoin ennen tilaisuutta kaikki musiikit, mitä omaisilla on suunniteltuna tilaisuuteen. Kannattaa myös tarkasti kysyä musiikin esittämiseen liittyviä asioita, esimerkiksi missä välissä tilaisuutta kappaleet tulevat ja miltä korkeudelta säestystehtävät tulisi soittaa. Silloin jää aikaa riittävälle harjoittelulle ja mahdolliselle transponoinnille. Hyvin usein kuitenkin hautajaisissa tulee yhtäkkisiä pyyntöjä säestää tai esittää joku kappale. Tällaisiin tilanteisiin kannattaa henkisesti valmistautua. On mahdollista kehittää toimintamalleja, joilla tilanteista selviytyy helpommin. Esimerkiksi transponointiin voi opetella kirjottamaan helpot soinnut melodian tueksi ja korvata nuotissa oleva satsi sillä. Näitä apumerkintöjä ehtii joskus kirjoittaa esimerkiksi omaisten kukkatervehdysten aikana. Aina kaikki ei hoidu lyhyen valmistautumisen vuoksi niin hyvin kuin toivoisi. Sellaisissa tilanteissa kanttorin on hyvä osata peittää oma epäonnistumisen kokemus. Kuulijalle lopputulos voi olla riittävän hyvä.

11.2 Soitinten huolto

Soitinten huoltaminen on kanttorin vastuulla. Jos kanttori ei itse kykene tai uskalla selvittää havaitsemaansa ongelmaa, hänen vastuullaan on huolehtia siitä, että soitin tulee asianmukaisesti huolletuksi. Tavallisesti urkujen huollosta tehdään huoltosopimus urkurakentajan kanssa, jolloin huollot tulee tehtyä säännöllisesti ja ammattitaidolla. Urkujen huoltaminen on kallista ja kustannukset tulee ottaa huomioon seurakunnan talousarviossa. Kanttorin on hyvä osata myös itse tehdä yksinkertaisia huoltotoimenpiteitä. Tällaisia ovat esimerkiksi äänen soimista häiritsevän roskan poistaminen urkupillistä ja kieliäänikertojen viritys. Urkupilleihin ei tule koskea paljain käsin, vaan niitä käsitellessä pidetään puuvillahanskoja. Huoltokirja on tärkeä apuväline urkujen ylläpidossa ja sitä tulee säilyttää soittopöydän läheisyydessä. (Annala 2003, 504–506.)

Myös piano (tai flyygeli) tarvitsee huoltoa. Se on viritettävä säännöllisesti ja huolehdittava kosteudesta. Sekä uruille että pianolle on tärkeää säilytys lämpötilaltaan ja kosteudeltaan tasaisissa olosuhteissa. Jos olosuhteet vaihtelevat paljon, viritys saattaa kärsiä. (Annala 2003, 506.) Pianon viritystä saattaa huonontaa myös soittimen varomaton siirtely paikasta toiseen. Myös sijaisena toimiva kanttori vastaa soitinten kuntoon liittyvistä asioista; hänen tulee ilmoittaa havainnoistaan eteenpäin jollekin seurakunnan työntekijälle, jotta asiat tulee hoidettua. Sijaisena toimivan kanttorin ei kannata itse koskea urkujen huoltotehtäviin, ennen kuin on keskustellut asiasta vastaavan kanttorin kanssa. Pitempään virassa olleella kanttorilla on todennäköisesti enemmän kokemusta ja ammattitaitoa seurakunnan urkuista.

11.3 Työyhteisö

Vaikka kanttori on usein seurakunnassa ainoa alansa edustaja, tulee muistaa, että hän on kuitenkin osa seurakunnan työyhteisöä. Kanttorin esimies on kirkkoherra. Kirkkojärjestyksen mukaan kanttorin tehtävä on johtaa seurakunnan musiikkitoimintaa (Kirkkolaki, Kj. 6:39). Kaikilla seurakunnan muillakin työntekijöillä on omat vastuualueensa, ja heidän ammattitaitoaan tulee kunnioittaa. Yhdessä kaikkien työpanos muodostaa kokonaisuuden, jonka tuloksena kirkko voi toteuttaa tarkoitustaan. Työyhteisön toimivuuteen ja työssä viihtymiseen vaikuttavat hyvin paljon työntekijöiden keskinäiset suhteet. Riittävä kommunikointi on tärkeää, ja sitä varten kannattaa sopia säännöllisiä palaverieja, joissa voidaan avoimesti keskustella ja päättää asioista. Yhdessä sovitut toimintatavat ja

kristillinen arvopohja auttavat ratkaisemaan työyhteisössä mahdollisesti eteen tulevia ristiriitatilanteita. (Erkkilä 2003, 491–492.)

Kanttorin on hyvä olla tietoinen hänen vastuualueistaan suhteessa seurakunnan muihin työntekijöihin. Vastuualueet vaihtelevat seurakunnittain. Tavallisesti kanttori huolehtii kaikista musiikillisista asioista, kuten seurakunnan soittimista ja nuoteista, ja niihin liittyvistä tilauksista. Joskus kanttorin vastuulla on huolehtia myös joistakin ei-musiikillisista asioista. Tällaisia tehtäviä voivat olla esimerkiksi seurakunnan talouteen liittyvät asiat ja tilaisuuksien mainonta. Kanttori voi huolehtia kaiken toimivuudesta yhdessä papin ja seurakunnan muiden työntekijöiden kanssa. Joskus voi tehdä myös toisen vastuuseen kuuluvaa työtä, jos se on jostakin syystä toiselta unohtunut.

11.4 Työssä jaksamisesta

Kanttorin työssä jaksamisesta on tärkeää huolehtia. Tavallisesti kanttori selviää päivittäisessä työssään hyvin ammattitaitonsa ja kokemuksensa avulla. Hyvässä tapauksessa työ on palkitsevaa ja haastavaa ja antaa onnistumisen kokemuksia. Aiemmat kokemukset voivat antaa voimaa ja ammatillisuutta kohdata myös vaikeampia tilanteita. Kanttorin työssä tällaisia voivat olla esimerkiksi hautajaiset, joihin on liittynyt jotain traagista: lapsen kuolemaa, onnettomuutta tai itsemurhaa. Myös haastavat kohtaamiset ihmisten kanssa voivat olla kuormittavia. Riski väsymiseen kanttorin työssä on aina olemassa, varsinkin jos työtä on paljon. Hoitamattomana ja pitkään jatkuessaan väsymys voi sairastuttaa. (Pohjolan-Pirhonen ym. 2007, 184–186.)

Työntekijän velvollisuus on pitää itsestään huolta. Työn ohella tarvitaan myös riittävästi vapaa-aikaa ja palautumista. Vaativan työtilanteen jälkeen on saatava voida rentoutua ja tulla hoidetuksi itse. Tilanteiden läpikäyminen ja niistä puhuminen on tärkeää siksi, etteivät asiat jää alitajuntaan vaivaamaan mieltä. Oma toiminta on tärkeää miettiä myös kriittisesti ja miettiä mitä voisi seuravalla kerralla tehdä toisin. (Pohjolan-Pirhonen ym. 2007, 184–186.) Kommunikoinnin lisääminen työyhteisössä auttaa selvittämään työssä jaksamiseen liittyviä asioita. Niistä on tärkeää keskustella työyhteisössä myös yhdessä.

12 KANTTORIN KEHITYMISHAASTEET

12.1 Ammattitaidon jatkuva kehittäminen

Jokaisella kanttorilla on alusta alkaen jonkinlainen ohjelmisto hallussaan. Tärkeimpiä on useimmin käytetyt musiikit eri tilaisuuksia varten. Valveutunut ja ammattiaan arvostava kanttori pitää yllä kappaleiden esityskelpoisuutta ja pyrkii laajentamaan ja uudistamaan ohjelmistoaan (Jussila-Gripentrog 2003, 387). Ohjelmiston kerryttäminen on aloitettu jo kirkkomusiikin koulutuksessa, ja tutkintoja varten on soitettu jonkin verran käyttömusiikiksi kelpaavia kappaleita. Työelämässä on kanttorin omalla vastuulla löytää uutta esitettävää musiikkia. Usein seurakunnalla on valmiina pieni nuottikokoelma, ja sitä voi itse lähteä kerryttämään. Ammattitaidon kehittyminen ja uuden oppiminen ovat aika paljon asenteesta kiinni, ja työ tulee mielekkäämmäksi, jos siinä on tavoitteellisuutta ja sille omistautuu paremmin. Työssä myös jaksaa paremmin, jos elinikäisen oppimisen mieltää osaksi työtä (Erkkilä 2003, 495).

12.2 Koulutusmahdollisuudet

Ammattitaidon ylläpitämisestä ja kehittämisestä voi huolehtia monella tavalla. Kanttori voi huolehtia säännöllisestä itsenäisestä harjoittelusta työtä varten; tämä näkyy suoraan esitettävän musiikin laadussa ja palvelee siten seurakuntaa. Kanttoreita varten järjestetään erilaisia kursseja ja koulutuksia, ja ne mahdollistavat oppimisen yhteisöllisenä prosessina. Omien tietojen päivittäminen kuuluu ammatin asialliseen hoitamiseen (Erkkilä 2003, 495). Kanttori tekee itsenäistä työtä hyvin paljon, ja siksi kollegoiden tapaaminen avartaa omaa ajattelua ja heiltä voi saada uusia virikkeitä työhön. Hyvää yhteisöllisyyttä on lisännyt esimerkiksi Facebookissa oleva Kirkkomuusikot ja urkurit -ryhmä, ja siihen saavat liittyä myös kirkkomusiikin opiskelijat. Siellä kanttorit jakavat asioita lähes päivittäin. Koulutuksia järjestäviä tahoja on useita, ja seurakunnalla on määrärahat henkilökunnan koulutukseen. Kanttori voi itse seurata, mitä koulutuksia on tarjolla eri järjestöissä, kirkkomusiikin alueella toimivissa organisaatioissa, kesätapahtumissa ja niin edelleen. Seurakunnalta voi kysyä sitten, onko mahdollista osallistua koulutukseen ja maksaako seurakunta menot. Kirkon koulutuskeskus on asiantuntijayksikkö, joka huolehtii ja koordinoi henkilöstökoulutuksia Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa. Sen vastuulla on kanttoreiden täydennyskoulutus, ja se järjestää erilaisia

koulutuksia. Esimerkiksi Jumalanpalvelusmusiikin erityiskoulutus, joka on melko laaja koulutuskonaisuus, on Kirjon koulutuskeskuksen järjestämä. Kursseille ilmoittautuminen on kanttoreiden omalla vastuulla. Koulutuskeskukseen voi enemmän tutustua osoitteessa www.evl.fi/kkh/to/kk. Eri-laisten organisaatioiden kurssien ja Koulutuskeskuksen tarjonnan lisäksi kanttoreille järjestetään erilaisia valtakunnallisia neuvottelupäiviä, esimerkiksi kahden vuoden välein järjestettävät kanttoripäivät. (Erkkilä 2003, 495.)

13 SURUMUSIIKKIA SIUNAUSTILAISUUTEEN

Seuraavassa on luettelo hautajaisiin soveltuvia surusoittoja. Kappaleet olen valinnut sillä perusteella, että niitä usein toivotaan hautajaisiin ja ne ovat riittävän helposti omaksuttavissa. Luettelon olen suunnitellut erityisesti aloittelevaa kanttoria ajatellen ja helpotukseksi hänen työhön. Tämä luettelo ei ole kaiken kattava listaus, ja sen ulkopuolelta löytyy myös paljon erinomaista musiikkia hautajaisiin soitettavaksi. On myös jo olemassa useita kirjoja, joissa on koottuna pieniä urkumusiikkikappaleita. Tällainen hyvä kirja on esimerkiksi Lux eterna, ja sieltä löytyy myös helppoa ja hautajaisiin soveltuvaa musiikkia. Tähän omaan luettelooni valitsin kuitenkin vain aivan keskeiset kappaleet, joita toivotaan usein ja joita olen itse mielelläni soittanut hautajaisissa. Näitä mielestäni keskeisiä kappaleita hakiessa on kulunut aikaa, kun olen kirjastossa etsinyt niitä hautajaisiin valmistautuessani. Toivon, että tämä oma listaus auttaa jotakin toista aloittelevaa kanttoria valitsemaan ensimmäisiin hautajaisiin soveltuvat surumusiikit. Luettelo helposti omaksuttavasta surumusiikista hautajaisia varten oli myös sen henkilön toive, jolta alun perin sain aihe-ehdotuksen opinnäytetyöhöni. Tällaista listausta olisin itsekin toivonut ensimmäisiä hautajaisia soittaessani. Nuotit näihin kappaleisiin löytyvät esimerkiksi kirjastoista tai internetistä osoitteesta www.imslp.org.

1. T. Albinoni: Adagio
2. G. F. Händel: Largo
3. J. S. Bach: Air (orkesterisarjasta nro 3, D-duuri BWV 1068: sovitus uruille)
4. J. S. Bach: Ich ruf zu Dir, BWV 639
5. J. S. Bach: Herzlich tut mich verlangen, BWV 727
6. J. S. Bach: Arioso
7. J. S. Bach: pieni preludi g-molli, BWV 558
8. J. S. Bach: pieni preludi e-molli, BWV 555
9. A. Järnefelt: Kehtolaulu (Berceuse)
10. O. Lindberg: Vanha virsi Taalainmaan karjamajoilta
11. S. Salonen: Sen suven suloisuutta
12. F. Chopin: Preludi c-molli
13. Narvan marssi

14 POHDINTA

Opinnäytetyössä pyrin muodostamaan kokonaisuuden kanttorin työstä hautajaisissa ja huomioimaan kaikki osa-alueet jollakin tasolla. On paljon hautajaisiin liittyviä käytäntöjä ja tietoa, joita ei ole selkeästi kirjoitettuna missään ylös. Tietoa hautajaisten rakenteesta on Kirkkokäsikirjassa, ja kanttorin työstä on kirjoitettu paljon kirjallisuutta. Lisäksi kaikissa seurakunnissa on toisistaan poikkeavia käytäntöjä. Tämä opinnäytetyö kokoaa kaikista keskeisintä tietoa yhteen ja pyrkii antamaan kokonaiskuvan aiheesta aloittelevalle kanttorille. Se sisältää tietoa soittamiseen ja laulamiseen valmistautumisesta, rekisteröinnistä, seurakuntaa tukevasta säestämisestä ja niin edelleen. Opinnäytetyö antaa eväitä siihen, miten kanttori pystyy etukäteen huomioimaan kaikkia hautajaisiin liittyviä asioita, jotta itse tilaisuudessa kaikki voisi sujua mutkattomasti ja ilman isompia yllätyksiä. Yllätyksiä tulee kuitenkin aina eteen. Tässä opinnäytetyössä on pyritty antamaan vinkkejä myös siihen, miten kanttori pystyy löytämään selviytymiskeinoja yllättävissä tilanteissa.

Opinnäytetyön aihe osoittautui hyvin laajaksi. Työn osa-alueita on paljon, ja ne kaikki vaativat oman huomionsa. Tämän opinnäytetyön laajuuden puitteissa kaikkeen ei pystynyt paneutumaan kovin syvällisesti. Näin kuitenkin välttämättömäksi syventää käsittelyä tietyillä alueilla. Tällainen on esimerkiksi musiikin valintaperusteita koskeva tieto ja pohdinta. On tärkeää ymmärtää musiikin merkitystä hautajaisissa, jotta musiikin valintoja voisi tehdä hyvin ja kanttorin työ voisi siten palvella tarkoitustaan. Musiikkivalintoihin liittyvät asioita pohti myös moni kyselyyn vastanneista. Toisena syventämistä vaativana aiheena näin kanttorin kokonaisvaltaisen roolin. Se oli myös monella kyselyyn vastanneella keskeisimpänä haasteena ja monelle vaikeasti hahmotettava asia. Kanttorin roolia pohditaan kyselyn käsittelyn yhteydessä, mutta lisäksi omassa luvussaan (luku 10).

Lähdemateriaaliin ja kyselyn vastauksiin perehtyessäni oma käsitys aiheesta selkeytyi paljon. Eri-tyisesti vahvistui käsitys musiikin merkityksestä hautajaisissa ja kanttorin työn tarkoituksesta siellä. Koen, että näitä tietoja voi soveltaa myös muihin tehtäviin kanttorin työssä. Aihe palveli siksi todella hyvin omaa ammatillista kasvua ja identiteetin muodostumista. Vahvistui myös käsitys, että kanttorin pitää sietää omaa keskeneräisyyttä työssä. Siihen sisältyy niin monenlaisia osaamisalueita, ja kaikkea ei voi siksi hallita täydellisesti. Lisääntyi kuitenkin usko siihen, että kaikkia taitoja voi viedä eteenpäin. Haasteet kanttorin työssä myös viehättävät; niiden voittaminen tuo iloa ja mielihyvyyttä työhön.

Hautajaisten käytännöt kehittyvät jatkuvasti. Muutos on ollut hidasta, mutta siihen kohdistuu painetta nykypäivänä. Seurakuntalaiset toivovat yhä erikoisempaa musiikkia hautajaisiin, ja keskustelua musiikin sopivuuskysymyksistä tulee siksi pitää jatkuvasti yllä. Kyselyssä tuli ehdotuksia hautajaiskäytäntöjen kehittämiseksi. Ehdotukset ovat hyviä; muun muassa yhteistyön kehittäminen kunnan muiden musiikkivaikuttajien kanssa laajentaisi musiikillisia mahdollisuuksia seurakunnassa, ja toisi mahdollisesti kirkkoa lähemmäksi tämän päivän ihmistä.

Toivon, että opinnäytetyöstäni on hyötyä muillekin aloitteleville kanttoreille. Tämä työ ei anna kaikkea tietoa ja vastauksia hautajaisiin valmistautumisen haasteista, mutta voi herätellä ajattelemaan asioita tarkemmin. Jokaisen kanttorin pitää käydä läpi oma henkinen kasvu ammattiin ja muodostaa oma ammatillinen identiteetti. Tätä kasvua tapahtuu opiskeluaikana asioita miettimällä, luke-
malla ja oppimalla. Ammatillinen kasvu jatkuu myös työelämässä.

LÄHTEET

Aalto, K. & Gothoni, R. 2009. Ihmisen lähellä. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Aaltonen, P., Palo, H., Rimpiläinen, O., Rintala, A., Ruotsalo, P. & Särkiö, P. (toim.) 2005. Hautustoimen käsikirja. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Annala, E. 2003. Urut ja piano – tärkeimmät seurakunnan soittimet. Teoksessa L. Erkkilä (toim.), U. Tuovinen & E. Tuppurainen. Kirkkomusiikin käsikirja. Helsinki: Kirjapaja Oy, 499–511.

Erkkilä, L. 2003. Kanttorin viran hakeminen ja työ seurakunnassa. Teoksessa L. Erkkilä (toim.), U. Tuovinen & E. Tuppurainen. Kirkkomusiikin käsikirja. Helsinki: Kirjapaja Oy, 487–498.

Haapasalo, J. (toim.) 2004. Kirkkomusiikki. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Helenelund, M & Mäntyranta, M. 2003. Kirkolliset toimitukset. Teoksessa L. Erkkilä (toim.), U. Tuovinen & E. Tuppurainen. Kirkkomusiikin käsikirja. Helsinki: Kirjapaja Oy, 301–310.

Hytönen, M. 2005. Kirkollisten toimitusten teologia. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Jussila-Gripentrog, S-L. 2003. Urkurin ohjelmisto. Teoksessa L. Erkkilä (toim.), U. Tuovinen & E. Tuppurainen. Kirkkomusiikin käsikirja. Helsinki: Kirjapaja Oy, 387–399.

Kirkkomuusikot ja urkurit-ryhmä. Viitattu 15.12.2016, <https://www.facebook.com/groups/5703084591/?fref=ts>.

Kiiskinen, T. 2003. Virsien ja messusävelmien säestäminen. Teoksessa L. Erkkilä (toim.), U. Tuovinen & E. Tuppurainen. Kirkkomusiikin käsikirja. Helsinki: Kirjapaja Oy, 341–360.

Kirkkohallitus 2001. Palvelkaa Herraa iloiten, Jumalanpalveluksen opas. Jyväskylä: Suomen evankelis-luterilainen kirkko.

Kirkkokäsikirja I–III. 2001. 2. painos. Helsinki: Sisälähetysseura.

Kirkkolaki 26.11.1993/1054.

Koivula, V. 2013. Kirkonmenot, Väylä: Väylä-Yhtiöt.

Koivusalo, P. 2003a. Kirkkotila ja akustiikka. Teoksessa L. Erkkilä (toim.), U. Tuovinen & E. Tuppurainen. Kirkkomusiikin käsikirja. Helsinki: Kirjapaja Oy, 513–521.

Koivusalo, P. 2003b. Konsertit ja musiikkitilaisuudet. Teoksessa L. Erkkilä (toim.), U. Tuovinen & E. Tuppurainen. Kirkkomusiikin käsikirja. Helsinki: Kirjapaja Oy, 449–466.

Korpela, S. 2005. Hän on poissa – opas hautajaisten järjestäjille, Helsinki: Kirjapaja Oy.

Kurkela, K. 2004. Musiikin merkitykset. Teoksessa J. Haapasalo, L. Lauerma, M. Nissinen & P. Suikkanen (toim.) Kirkkomusiikki. Helsinki: Edita Publishing Oy, 11–14.

Nissinen, M. 2004. Musiikki kirkossa. Teoksessa J. Haapasalo, L. Lauerma, M. Nissinen & P. Suikkanen (toim.) Kirkkomusiikki. Helsinki: Edita Publishing Oy, 15–19.

Piironen, E. & Wiklund, J. 2008. Pappi vai lääkäri. Kauniainen: Perussanoma.

Pohjolan-Pirhonen, C., Poutiainen, K. & Samulin, H. 2007. Kriisityön käsikirja. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Raamattu 1992. Pieksämäki: Sisälähetysseura.

Ryhänen, T. (päätoim.) 2007. Ajan virrassa -elämänkaari. Porvoo: Weilin + Göös Oy.

Rönty, H. 2016. Musiikki avaa tai peittää surun –muisto menetetystä läheisestä elää sävelissä. Yle Uutiset -verkkosivu. Viitattu 17.12.2016, <http://yle.fi/uutiset/3-8788780>.

Sariola, Y. 2003. Kirkkomusiikki ja musiikin teologia. Teoksessa L. Erkkilä (toim.), U. Tuovinen & E. Tuppurainen. Kirkkomusiikin käsikirja. Helsinki: Kirjapaja Oy, 13–36.

Sihvo, J. 1992. Seurakunta elämän käännekohtissa. Pieksämäki: Sisälähetysseura.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon virsikirja 1986. Pieksämäki: Sisälähetysseura.

Vapaavuori, H. 2004. Laulamisen ihanuus. Teoksessa J. Haapasalo, L. Lauerma, M. Nissinen & P. Suikkanen (toim.) Kirkkomusiikki. Helsinki: Edita Publishing Oy, 26–94.

Vatanen, O. 1994. Ajatuksia liturgisesta musiikista. Teoksessa R. Pajamo (toim.) Näkökulmia Suomen kirkkomusiikkiin. Helsinki: Sibelius-Akatemia, 33–36.

4. Olisiko sinulla ideoita kehittää Suomen evankelis-luterilaisen kirkon käytäntöjä kanttorin työn osalta?
- vinkkejä aloittelevalle kanttorille?
  - rakenteellisia kehitysehdotuksia?
  - muita ideoita

5. Millaisia haasteita olet kohdannut työskentelyssä papin ja seurakunnan muiden työntekijöiden kanssa hautajaisiin liittyen? Miten niitä on ratkaistu?